

თავი 2.

რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონი: ინიციატივების ისტორია, პოლიტიკური კონტექსტები და კრიტიკა

კვლევის მიზანი და მეთოდოლოგია

ბოლო წლებში საჯარო და პოლიტიკური სივრცეებში ისევ გააქტიურდა მსჯელობა რელიგიის და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ სპეციალური კანონის მიღებასთან დაკავშირებით. 2014 წლიდან აღნიშნულ ინიციატივას ღიად უჭერს მხარს პრემიერ-მინისტრის აპარატთან მოქმედი რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო. ამ საკითხს 2018-2019 წლებში ასევე აქტიურად განიხილავდა პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის კომიტეტის რელიგიის თავისუფლების საკითხებზე შექმნილი სამუშაო ჯგუფი. უნდა ითქვას, რომ რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონის მიღების საკითხი პოლიტიკურ დღის წესრიგში 90-იანი წლებიდან დგას და სხვადასხვა პერიოდულობით არაერთხელ გამხდარა მსჯელობის საგანი. ყველა შემთხვევაში ამგვარი კანონის მიღების ინიციატივებს დომინანტური რელიგიური გაერთიანების ინტერესების ლობისტები და კონსერვატიული ჯგუფები აყენებდნენ და რელიგიური ორგანიზაციების იერაქიზებისა და კონტროლის ინტერესს ავლენდნენ. თუმცა, იმის გამო, რომ რელიგიის თავისუფლების სფეროში სპეციალური კანონის მიღება რელიგიის თავისუფლების შეზღუდვის, რელიგიური ორგანიზაციების იერარქიზებისა და მცირე რელიგიური ჯგუფების დისკრიმინირების მაღალ რისკებს ქმნის, კანონზე მსჯელობას ყოველთვის მოჰყვებოდა მძაფრი კრიტიკა სამოქალაქო და რელიგიური ორგანიზაციების მხრიდან. აღსანიშნავია, რომ არც ერთი ავტორიტეტული საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელსაც წევრ ქვეყნებში რელიგიის თავისუფლების დაცვისა და მონიტორინგის მანდატი აქვს, არ აძლევს საქართველოს ამგვარი კანონის მიღების რეკომენდაციას.

წინამდებარე დოკუმენტში შესწავლილია რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ კანონებთან დაკავშირებული საერთაშორისო პრაქტიკა რელიგიის თავისუფლების საერთაშორისო სტანდარტების ფონზე. ანგარიშის ეს თავი მიმოიხილავს და გაანალიზებს რელიგიის თავისუფლების და რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ სპეციალურ კანონებს ევროპის და პოსტსაბჭოთა ქვეყნების მასშტაბით და მათ რელიგიის თავისუფლების საერთაშორისოდ დამკვიდრებული სტანდარტების ჭრილში აანალიზებს. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში მსგავსი კანონმდებლობის შეფასება აჩვენებს, რომ ეს კანონები ძველია და შესაბამისი სასამართლო პრაქტიკა ამ ქვეყნებში

რელიგიის თავისუფლების დაცვის უფრო მაღალ სტანდარტს ადგენს და კანონით დადგენილი მოძველებული მიდგომები პრაქტიკაში აღარ გამოიყენება. ამ ფონზე კიდევ უფრო აშკარაა, რომ არსებულ სამართლებრივ, პოლიტიკურ და ისტორიულ კონტექსტში რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონის მიღება საქართველოში არ არის მიზანშეწონილი.

დოკუმენტი ეფუძნება სხვა ქვეყნების გამოცდილებების და საერთაშორისო სტანდარტების კვლევას, რელიგიის თავისუფლების საკითხებზე რელევანტური საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ანალიტიკური ორგანიზაციების შეფასებებს და ასევე, ექსპერტებისა და თეოლოგების კვლევისას ჩანერილ მოსაზრებებს.

2.1. საქართველოში რელიგიის შესახებ კანონის მიღების პროცესის ისტორიული რეტროსპექტივა

რელიგიის და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ სპეციალური კანონის მიღებას არაერთი ინიციატორი და მხარდამჭერი ჰყავდა სხვადასხვა პერიოდში. ამ საკითხზე მსჯელობა ჯერ კიდევ ადრეული 90-იანი წლებიდან, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაიწყო.

90-იან წლებში საქართველოს ხელისუფლება აქტიურად განიხილავდა ორი საკანონმდებლო აქტის მიღების საკითხს და მიდიოდა ცხარე კამათი იმის თაობაზე, მიეღოთ კანონი „აღმსარებლობის თავისუფლებისა და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ“, თუ დაედოთ ხელშეკრულება „საქართველოსა და საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის“. 1992 წლიდან საქართველოში მუშავდებოდა აღმსარებლობისა და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ კანონის პირველი ვერსია, რომელიც მხოლოდ ორი წლის შემდეგ გახდა საჯარო და 1994 წლის 5 მაისს გამოქვეყნდა გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“. კანონის პროექტის ამოცანად განისაზღვრა სარწმუნოების სფეროში საზოგადოებრივი ურთიერთობების რეგულირება, რომელიც საქართველოში მცხოვრები ყველა ადამიანისთვის თანაბრად უნდა ყოფილიყო უზრუნველყოფილი. პროექტი ასევე მიზნად ისახავდა რელიგიურ ორგანიზაციათა წინაშე სახელმწიფოს ვალდებულებების განსაზღვრას და ამავე დროს აღიარებდა ამ ორი ინსტიტუციის გამიჯვნას. მეექვსე მუხლი, რომელიც ფართო კრიტიკის საგანი გახდა, ეხებოდა საქართველოს ტრადიციულ სარწმუნოებას, მართლმადიდებლურ ქრისტიანობას, ანიჭებდა მას უპირატესობას, ვინაიდან ის უმრავლესობის სარწმუნოებაა და აქედან გამომდინარე განსაზღვრავდა, რომ სახელმწიფოსა და საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის ურთიერთობა ცალკე ხელშეკრულებით უნდა დარეგულირებულიყო. ხოლო სხვა არატრადიციული რელიგიური ორგანიზაციები აღიარებისთვის ცალკე პროცედურას საჭიროებდნენ.

კანონის პროექტი ასევე განსაზღვრავდა საჯარო სკოლებში რელიგიის სწავლების საკითხებს და აცხადებდა, რომ რელიგიურ ორგანიზაციებს უფლება ჰქონდათ შეეყმნათ რელიგიური სასწავლებლები, ასევე რელიგიათმცოდნეობა და რელიგიის ისტორია (კანონი ადგენდა ასევე ალტერნატივას – მართლმადიდებლური ღვთისმეტყველების საგანი) შეტანილი იქნებოდა სახელმწიფო სასწავლებლების სასწავლო გეგმებში. კანონის პროექტში ასევე განსაზღვრული იყო რელიგიური გაერთიანების ცნება, როგორც სრულწლოვან მოქალაქეთა ნებაყოფლობითი გაერთიანება, რომელიც იქმნება საერთო სარწმუნოების საფუძველზე ერთობლივი აღმსარებლობის განხორციელების მიზნით; აღმსარებლობა კი ნიშნავს კულტის მსახურებას, სარწმუნოების გავრცელებას უშუალოდ და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით, ქველმოქმედებას, მოწყალებას, რელიგიურ სწავლებას და აღზრდას, მონასტრების და მისიონერული საზოგადოების დაარსებას, და ამ რელიგიურ გაერთიანებათა წესდებით გათვალისწინებულ სხვა მოღვაწეობას.

არატრადიციული რელიგიური გაერთიანების რეგისტრაციისთვის კანონის პროექტი აწესებდა მინიმალურ საწევრო ოდენობას 10 ან 30 პირის სახით. რეგისტრაციაზე უარი ან ორგანიზაციის საქმიანობის შეწყვეტა სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე დაიშვებოდა, თუკი გაერთიანების საქმიანობა ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კანონმდებლობას, ან არღვევდა რელიგიის შესახებ კანონს. საინტერესოა ასევე, რომ კანონის პროექტი არეგულირებდა რელიგიური საქმიანობის ადგილებს, სადაც თავისუფლად შეეძლოთ მოქმედება, თუმცა საზოგადოებრივ ადგილებში სჭირდებოდათ შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოს ან დაწესებულების ადმინისტრაციისგან წინასწარი თანხმობა. კანონით მოწესრიგებული იყო რელიგიური ორგანიზაციების საკუთრების და მათი დაბეგვრის საკითხებიც. რომელიმე პუნქტის დარღვევისთვის კი გათვალისწინებული იყო პასუხისმგებლობა, თუმცა, არ ყოფილა განსაზღვრული, თუ რაში გამოიხატებოდა ის და კონკრეტულად რისი დარღვევა იწვევდა პასუხისმგებლობას.

1994 წელს კანონპროექტი პარლამენტს არ განუხილავს. ეს საკითხი საქართველოს პრეზიდენტისგან დამოუკიდებლად მოგვიანებით 1996 წელს კვლავ გააქტიურდა, იუსტიციის სამინისტროს ხელმოწერილი კანონი პარლამენტს გადაეგზავნა ხელმოსაწერად. ეს ვერსია უკვე მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა ორი წლის წინანდელი პროექტისგან. ის უკვე აღარ ითვალისწინებდა ხელშეკრულების დადებას მართლმადიდებელ ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის, არამედ აღიარებდა მას განსაკუთრებული როლის მქონე ტრადიციულ რელიგიად და ითვალისწინებდა მართლმადიდებლური ეკლესიის შესახებ არა ხელშეკრულების, არამედ კანონის მიღებას. 1996-1997 წლებში კანონის არაერთი ვერსია იყო წარმოდგენილი, სადაც ძირითადად ერთი და იგივე საკითხები მეორდებოდა. მათი მიღების მომხრეები მეტწილად საქართველოს საპატრიარქო და მასთან დაკავშირებული ჯგუფები და ინდივიდები

იყვნენ. კანონთან დაკავშირებულ სხვადასხვა ძველ დოკუმენტში, გამოცემებსა და საპარლამენტო განხილვის ოქმში ვკითხულობთ საქართველოს ქრისტიანთა კავშირის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის წმ. დავით აღმაშენებლის სახელობის ტაძრის, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის კომისიის, ქეთევან წამებულის საზოგადოების და სხვათა მხარდამჭერ პოზიციებს, და კანონის ალტერნატიულ ვერსიებს, რომლებიც იზიარებდნენ როგორც კანონის, ასევე კონკორდატის მიღების აუცილებლობას და ამ გზით მართლმადიდებელი ეკლესიის უპირატესი როლის აღიარებას. ამ პროცესებში ჩართულ თეოლოგებთან ინტერვიუებისას ასევე დადასტურდა, რომ იმ პერიოდში საპატრიარქოს სურდა საკუთარი დომინანტობის კანონის დონეზე გამყარება და რელიგიური ორგანიზაციების დეფინიციის შემოტანა, რომელიც მცირე რელიგიურ ჯგუფებს არ მისცემდა საქმიანობის და განვითარების პერსპექტივას. 1996-97 წლებში საპარლამენტო განხილვების დროს აქტიურობდა ფრაქცია მოქალაქეთა კავშირი და მისი წარმომადგენელი გურამ ადამაშვილი, რომელმაც ერთ-ერთი სესიის დროს წარადგინა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარებული სამეცნიერო კონფერენციის რეზოლუცია. კონფერენციაში მონაწილეობდნენ მართლმადიდებელი ეკლესიის, თსუ-ს, პარლამენტის და აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლები. რეზოლუციის მიხედვით ეკლესიისთვის უნდა მიენიჭებინათ განსაკუთრებული სტატუსი და ჩამოყალიბებულიყო კანონპროექტი მართლმადიდებელი ეკლესიის შესახებ. რეზოლუციით ასევე მოთხოვნილი იყო, რომ საპატრიარქოს ჰყოლოდა მუდმივი წარმომადგენელი პარლამენტში, მიეცათ საპატრიარქოსთვის კონვენსაცია და მომხდარიყო მისი მიწებით უზრუნველყოფა; აკრძალული ყოფილიყო სექტებისა და რელიგიურ-ფილოსოფიური მიმდინარეობის საქმიანობა, რომელიც „იწვევენ საზოგადოებაში შფოთს დამკვიდრებული სახელმწიფოებრივი და ეროვნული ტრადიციების წინააღმდეგ“.

საინტერესოა, რომ კანონის ამ პერიოდის ვერსიებში გაჩნდა ახალი ჩანაწერი: „რელიგიის ან მრწამსის აღიარების თავისუფლება შეიძლება შეიზღუდოს იმ შემთხვევაში, თუ ეს საჭიროა საზოგადოებრივი უშიშროების და წესრიგის, სხვა მოქალაქეთა სიცოცხლის და ჯანმრთელობის, აგრეთვე უფლებების და თავისუფლებების დაცვისთვის“. მეორე მნიშვნელოვანი ცვლილება, რაც შემოტანილი იყო 1996-97 წლების ვერსიებში, მართლმადიდებელი ეკლესიის გარდა კიდევ ოთხი ტრადიციული რელიგიის (ისლამური თემის, იუდეური თემის, კათოლიკური ეკლესიის, სომხური სამოციქულო ეკლესიის) აღიარებაა, რომლებსაც „სახელმწიფო უწევს დახმარებას და ახორციელებს ზრუნვას მათი განვითარებისთვის“. სხვა ორგანიზაციები მიიჩნეოდნენ არატრადიციულად და მათი აღიარება ცალკე წესს ექვემდებარებოდა.

არატრადიციული რელიგიური ორგანიზაციის აღიარებისთვის კანონის პროექტი ითხოვდა ისეთი კრიტერიუმების დაკმაყოფილებას, როგორიცაა ორგანიზაციის საქმიანობის ხანგრძლივობის ვადა (25 წელი), მინიმალური საწევრო ოდენობა

(500 წევრი. ზოგიერთ ვერსიაში – 50 წევრი). ასევე გაჩნდა ჩანაწერი, რომ რეგისტრაციის გარეშე ორგანიზაციების საქმიანობა აკრძალულია. რეგისტრაციაზე უარს მიიღებდნენ იმ შემთხვევაში, თუ ორგანიზაციის საქმიანობის შინაარსი ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციას ან სხვა აქტებს, რაც ცალსახად გულისხმობდა რელიგიური ორგანიზაციის საქმიანობაში შინაარსობრივ ჩარევას. საქართველოს ქრისტიანთან კავშირის მიერ წარმოდგენილ ალტერნატიულ ვერსიაში მართლმადიდებლობა ცხადდებოდა სახელმწიფო რელიგიად. ასევე შემოდიოდა სხვადასხვა ბუნდოვანი ჩანაწერი, მაგალითად, ისეთი როგორიცაა „სახელმწიფო და მართლმადიდებელი ეკლესია პარმონიულ ურთიერთობაშია ერთმანეთთან“.

კანონის მიღების იდეა ეფუძნებოდა იმ ძირითად არგუმენტს, რომ კანონით უნდა შეზღუდულიყო ცალკეული მცირე რელიგიური ჯგუფების გავლენები საჯარო სივრცეზე,⁴³ ასევე სურდათ, რომ სხვა რელიგიურ ორგანიზაციებს აკრძალვოდათ საქართველოს მიწებისა და ტყეების გარკვეული ნაწილის ფლობა და მხოლოდ მართლმადიდებელი ეკლესიის პრეროგატივა ყოფილიყო.

მართლმადიდებელი ეკლესიის შესახებ კანონის მიღებას ცალსახად დაუპირისპირდა საზოგადოების და პოლიტიკოსთა ერთი ნაწილი. ამ ჯგუფში შედიოდნენ 1995 წლის მოწვევის პარლამენტის თავმჯდომარე ზურაბ ჟვანია და პარლამენტის ადამიანის უფლებათა და ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის კომიტეტი, რომელსაც იმ დროს თავმჯდომარეობდა პაატა ზაქარაიშვილი. მათ მიაჩნდათ, რომ კანონს უნდა დაეცვა ყველა მოქალაქის უფლება განურჩევლად აღმსარებლობისა და თანაბრად უნდა გავრცელებულიყო ყველა რელიგიურ ორგანიზაციაზე, რომელიც თავისი საქმიანობით არ ეწინააღმდეგება კანონმდებლობას. ისინი ასევე ფიქრობდნენ, რომ რელიგიების ტრადიციულ და არატრადიციულ კატეგორიებად დაყოფა მიუღებელი იყო და არღვევდა თანასწორუფლებიანობის პრინციპს.

1997 წლამდე საქართველოს კანონმდებლობა არ ცნობდა არავითარ სტატუსს რელიგიური გაერთიანებების/ორგანიზაციების შესახებ. სწორედ ამიტომ რელიგიურ უმცირესობას მიკუთვნებულ ჯგუფებს სურდათ, მათი სამართლებრივი სტატუსი კანონით განსაზღვრულიყო. სამოქალაქო კოდექსმა მხოლოდ 1997 წელს შემოიტანა არაკომერციული იურიდიული პირის (ასოციაცია/კავშირი/ფონდი) ცნება. ეს სამართლებრივი სტატუსი რელიგიური ორგანიზაციების უმრავლესობისთვის ამ დროისთვის მისაღები აღმოჩნდა, რამაც დღის წესრიგიდან მოხსნა კანონის მიღების საჭიროება. თუმცა, არ შეწყვეტილა განხილვა მართლმადიდებელ ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის შეთანხმების დადების თაობაზე, რომელიც საბოლოოდ 2002 წლის 22 ოქტომბერს მიიღო პარლამენტმა. კონსტიტუციური შეთანხმებით გაზიარე-

43 ტარდებოდა კვლევებიც საქართველოში გავრცელებული რელიგიური ორგანიზაციების (სექტების) შესახებ რეგიონების მიხედვით.

ბულია ის ძირითადი პრინციპი, რომელიც კანონის მიღების დროს განიხილებოდა, რომ „საქართველოს ტრადიციული სარწმუნოების გამოხატველია მართლმადიდებლური ქრისტიანობა და აღიარებულია ამ ეკლესიის განსაკუთრებული როლი საქართველოს ისტორიაში“. გარდა ამისა, კონსტიტუციური შეთანხმება შეიცავს იმგვარ დებულებებს, რომლებიც სხვა პრივილეგიებსაც ანიჭებს მართლმადიდებელ რელიგიას და წლების მანძილზე ხდებოდა მწვავე კრიტიკის საგანი.⁴⁴

რელიგიური ორგანიზაციების/გაერთიანებების შესახებ კანონის შესახებ კამათი ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის შეთანხმების გაფორმების შემდეგაც არ შეწყვეტილა. მაგალითად, 2002 წელს ამ საკითხთან დაკავშირებით თბილისში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის წარმომადგენლების მონაწილეობით გაიმართა მრგვალი მაგიდა, სადაც მონაწილეობდნენ აკადემიური სფეროს და რელიგიური ორგანიზაციების წარმომადგენლები.⁴⁵ კანონის მიღების მომხრე საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის გარდა, იყვნენ სომხური სამოციქულო ეკლესიის, კათოლიკური და ლუთერული ეკლესიის წარმომადგენლები. მიიჩნეოდა, რომ კანონს უნდა განესაზღვრა ორგანიზაციების რეგისტრაციის წესი და საკუთრებასთან დაკავშირებული საკითხები.

სპეციალური კანონის მიღების საკითხი გადაავადა 2005 წელს სამოქალაქო კოდექსში შეტანილმა ცვლილებამ, რომლის მიხედვითაც ყველა რელიგიურ ორგანიზაციას რომელიც ასე გადაწყვეტდა, შეეძლო დარეგისტრირებულიყო არაკომერციულ კერძო სამართლის იურიდიულ პირად. ხოლო 2011 წელს შეტანილი ცვლილებით რელიგიურ ორგანიზაციებს მიეცათ არჩევის საშუალება დარეგისტრირებულიყვნენ საჯარო ან კერძო სამართლის იურიდიულ პირებად.⁴⁶ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – საჯარო სამართლის ეროვნული სააგენტო უფლებამოსილია საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად დაარეგისტრიროს საქართველოსთან ისტორიული კავშირის მქონე რელიგიური მიმდინარეობა, რომელიც ევროპის საბჭოს წევრ ქვეყნებში კანონმდებლობით მიჩნეულია რელიგიად. საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად რეგისტრაცია არ წარმოშობს რაიმე უპირატეს ან განსხვავებულ უფლებებს არაკომერციულ იურიდიულ პირთან შედარებით. რეალურად ეს ორი სტატუსი ერთი შინაარსის მატარებელია რელიგიური ორგანიზაციების კონტექსტში, ვინაიდან კოდექსის 1509¹ მუხლის მიხედვით საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად დარეგისტრირება არ ნიშნავს ამ ორგანიზაციაზე საჯარო სამართლის იურიდიული პირის

44 რელიგიის თავისუფლება – სახელმწიფოს დისკრიმინაციული და არასეკულარული პოლიტიკის კრიტიკა, EMC, 2017, ნაწილი I, ხელმისაწვდომია: <https://emc.org.ge/ka/products/kvleva-reliigiis-tavisufleba-sakhelmtsifos-diskriminatsiuli-da-arasekularuli-politikis-kritika>

45 სჭირდება თუ არა საქართველოს რელიგიურ გაერთიანებათა შესახებ კანონი: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/1519753.html>

46 საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 15091.

შესახებ კანონის გავრცელებას. რეალურად ეს ცვლილება მხოლოდ სტატუსით მიხედვით გათანაბრებას ითვალისწინებს. რელიგიური გაერთიანებების რეგისტრაციის მიმართ მოქმედებს არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების რეგისტრაციისთვის დადგენილი წესი. დღეის მდგომარეობით, უმეტესი რელიგიური უმცირესობებისა სწორედ ამ სახით არის დარეგისტრირებული.

2011 წლის 5 ივლისს ამ კანონის მიღებას წინააღმდეგობა მოჰყვა. საქართველოს საპატრიარქოს განსაკუთრებული ოპონირების და უკმაყოფილების მიუხედავად, დაჩქარებული წესით და ღია საჯარო განხილვის გარეშე პარლამენტმა მალევე დაამტკიცა ცვლილებები.

კანონის მიღებამდე ერთი დღით ადრე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის კათალიკოს-პატრიარქმა კანონის მიღების პროცედურის შეჩერება, დამატებითი საჯარო დისკუსია და საკითხის განხილვა მოითხოვა.⁴⁷ თუმცა, 5 ივლისს პარლამენტმა კანონი დაამტკიცა. ამას მოჰყვა იმავე დღეს სინოდის გადაწყვეტილება,⁴⁸ სადაც აღნიშნული იყო, რომ „[ჩანს] საერთო უკმაყოფილება იმასთან დაკავშირებით, რომ, მიუხედავად კონსტიტუციური შეთანხმებით გათვალისწინებული ვალდებულებისა, კანონის მიღება მოხდა საქართველოს საპატრიარქოსთან და საზოგადოებასთან წინასწარი კონსულტაციების გარეშე“. თუმცა, აქვე აღნიშნული იყო, რომ ეკლესია აღიარებს კანონის წინაშე ყველა რელიგიის თანასწორობას, აღმსარებლობის თავისუფლებას და რომ მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებული სამართლებრივი სტატუსი არ ზღუდავს სხვა რელიგიურ გაერთიანებათა აღმსარებლობის თავისუფლებასა და კანონის წინაშე თანასწორობას. ამავე დროს 10 ივლისს მოეწყო მასშტაბური აქცია „მართლმადიდებლობის გადასარჩენად“.⁴⁹

ამ ცვლილების ფონზე რელიგიური ორგანიზაციების სამართლებრივი მდგომარეობა/სტატუსი გაუმჯობესდა და შესაბამისად, ცალკე კანონის მიღებასთან დაკავშირებით დისკუსიებმაც იკლო, თუმცა არა დიდი ხნით.

2014 წელს სსიპ რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს დაფუძნების შემდეგ, საქმიანობის პირველივე წლებში უწყებამ კანონის მიღების აქტიური ლობირება დაიწყო. ამას მოწმობს სააგენტოს მიერ 2015 წელს შემუშავებულ სტრატეგიის დოკუმენტის პროექტი საქართველოს სახელმწიფოს რელიგიური პოლიტიკის განვითარების შესახებ, რომელიც ერთ-ერთ პრობლემად ასახელებს რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონის არარსებობას საქართველოს საკანონმდებლო ბაზაში. სტრატეგიის დოკუმენტი

47 რელიგიური უმრავლესობა, უმცირესობა და თანასწორობა საქართველოში, 2011: <https://netgazeti.ge/life/10185/>

48 საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის განცხადება: <https://www.interpressnews.ge/ka/article/180862-sakartvelos-katolikos-patriarkis-gancxadeba/>

49 მართლმადიდებელი ეკლესიის უფლებების დასაცავად მსვლელობა მოეწყო <https://www.palitravideo.ge/yvela-video/akhali-ambebi/6446-marthlmadidebeli-eklesiis-uflebebis-dasacavad-msvleloba-moetsyo.html>

განმარტავს, რომ პრობლემაა, როცა კანონმდებლობა ადგენს „რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციის წესს“ და არ განმარტავს, თუ რა არის რელიგიური ორგანიზაცია. სწორედ ამის გამო სააგენტო მიიჩნევს, რომ აუცილებელია შეიქმნას სპეციალური კანონი რელიგიის შესახებ, სადაც ისეთი საკითხები იქნება მოწესრიგებული, როგორიცაა ადამიანის რელიგიური უფლებები და რელიგიური გაერთიანების საქმიანობის სამართლებრივი საკითხები. აქვე განმარტებული იქნება რელიგიური ორგანიზაციის ცნება, სამართლებრივი სტატუსის მინიჭების საკითხი, ორგანიზაციის უფლება მოვალეობები, საქმიანობის წესი, ქონებრივი და ფინანსური საკითხები, განათლების საკითხები და სხვა.⁵⁰ ამასთანავე სააგენტოს 2014 წლის საქმიანობის ანგარიშში⁵¹ აღნიშნულია, რომ უწყებამ შეისწავლა ევროპის კავშირის ქვეყნებში სახელმწიფოსა და რელიგიური ორგანიზაციების ურთიერთობათა სისტემები და კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ ევროსაბჭოს 20-მდე ქვეყანაში არსებობს სპეციალური კანონმდებლობა, რომელიც სახელმწიფოსა და რელიგიურ გაერთიანებებს შორის ურთიერთობებს აწესრიგებს. სააგენტოს მტკიცებით, საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზმა გამოავლინა, რომ საქართველოს რელიგიური შემადგენლობა და რელიგიური გაერთიანებების არსებული ფორმები ითხოვს კომპლექსურ და სისტემურ მიდგომას და მნიშვნელოვანია, რელიგიური გაერთიანებების სამართლებრივი სტატუსები იმგვარად განისაზღვროს, რომ სამართლებრივი სტატუსი უშუალოდ გამომდინარეობდეს ობიექტური მდგომარეობიდან, რაც, თავის მხრივ, არ გამოორიცხავს გარკვეულ დიფერენციაციას.

სააგენტოს ეს ინიციატივები 2018-19 წლებში ხელმეორედ გახდა მსჯელობის საგანი იმ წინადადებების და არაერთი რეგრესული იდეის ფონზე, რაც ხელისუფლების სხვადასხვა შტოს წარმომადგენლისგან ისმოდა სპეციალური კანონის შექმნის იდეის თანადროულად. მათ შორის, ეს საკითხი აქტიურად დააყენა ადამიანის უფლებათა დაცვისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის კომიტეტის თავმჯდომარის მიერ 2018 წელს შექმნილმა სამუშაო ჯგუფმა, რომლის მანდატი და მიზნობრიობა რელიგიურ ორგანიზაციებსა და სამოქალაქო ორგანიზაციებში ასევე კითხვის ნიშნებს წარმოშობდა.

აქვე მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ ის დამატებითი გარემოება, რის გამოც ბოლო პერიოდში საპატრიარქო, მასთან დაკავშირებული ჯგუფები ლობირებენ სპეციალური კანონის მიღების საკითხს. ეს პირდაპირ უკავშირდება 2017 წელს პოლიტიკური პარტია „გირჩის“ მიერ დაწესებულ რელიგიური ორგანიზაციის – საქართველოს ქრისტიანული, ევანგელისტური, პროტესტანტული ეკლესია – ბიბლიური თავისუფლება. აღნიშნული რელიგიური ორგანიზაციის მთავარი მიზანია დაეხმაროს ახალგაზრდებს სავალდებულო სამხედრო სამსახურისგან გათავისუფლებაში,

50 საქართველოს სახელმწიფოს რელიგიური პოლიტიკის განვითარების სტრატეგია; 2015.

51 რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ანგარიში, 2014 წლის ივნისი-დეკემბერი, ხელმისაწვდომია: <http://religion.georgov.ge/document/reports/religiis-sakitxta-saxelmtsifo-saagentos-angarishi>

რის საშუალებასაც დღეს მოქმედი კანონმდებლობა სასულიერო პირების მიმართ ითვალისწინებს.⁵² ბიბლიურმა თავისუფლებამ დღეს მოქმედი კანონმდებლობით შეძლო რეგისტრაცია რელიგიურ ორგანიზაციად. ამის შემდგომ მედიაში გავრცელდა ინფორმაცია კიდევ ერთი რელიგიური ორგანიზაციის შექმნის თაობაზე, რომელსაც ბიბლიური თავისუფლების მსგავსი მიზანი ექნებოდა. ამის შემდგომ საქართველოს საპატრიარქომ ღიად განაცხადა, რომ კანონში არსებული ლაფსუსი უნდა ამოიფხვრას და ყველას არ უნდა ჰქონდეს ამ სტატუსის მიღების შესაძლებლობა.⁵³ საპატრიარქო მიიჩნევს, რომ მსგავსი ფსევდორელიგიური ორგანიზაციების საქმიანობა მიმართულია ეკლესიის, სახელმწიფოს და საზოგადოების წინააღმდეგ.

ამ კონტექსტების მიუხედავად, სპეციალური კანონის მიღების მომხრეებს/ინიციატორებს არ განუმარტავთ კონკრეტული პრინციპები, რასაც დაეფუძნება რელიგიის თავისუფლების შესახებ სპეციალური კანონი და არ დაუსაბუთებიათ მისი რეალური საჭიროება მოცემულ სამართლებრივ კონტექსტში. თუმცა, ამ კანონთან დაკავშირებული დისკუსიები, არგუმენტები და განმარტებები ქმნის მაღალ რისკს, რომ კანონის მიღება შეზღუდავს ქვეყანაში რელიგიის თავისუფლების ხარისხს, დაანესებს ჩარჩოებს რელიგიური საქმიანობისთვის და შექმნის პირობებს რწმენის შინაარსში ჩარევისთვის. ამასთანავე მოახდენს რელიგიურ ორგანიზაციების იერარქიზებას, რაც შეიძლება ითქვას, რომ ცალკეული რელიგიური გაერთიანებების პრივილეგიების გათვალისწინებით de facto ისედაც არსებობს საქართველოში.

2.2. საერთაშორისო გამოცდილება და სტანდარტები

იმ ქვეყნებში, სადაც რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ სპეციალური კანონები არსებობს, ისინი არეგულირებს სხვადასხვა ინსტიტუციურ და სამართლებრივ საკითხს, როგორიცაა რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაცია/სამართლებრივი სტატუსის მინიჭება, ასევე რეგისტრაციის გაუქმება, ორგანიზაციისთვის ბენეფიტების და პრივილეგიების მინიჭება, როგორიცაა საჯარო ინსტიტუციებზე წვდომა (სასჯელაღსრულების დაწესებულებები, ჯარი, სხვადასხვა მისიონერული საქმიანობა), სოციალური დახმარება/პენსიები, გადასახადებისგან გათავისუფლება, სიძულვილის ენა და რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფა და ა.შ. სპეციალურ კანონებში ამგვარი საკითხების რეგულირებას ძირითადად განაპირობებს კანონების მიღების ისტორიული კონტექსტი, პოლიტიკური განწყობები და ასევე ცალკეული საკითხის სხვადასხვა კანონის ფარგლებში რეგულირება.⁵⁴

52 გირჩის რელიგიური ორგანიზაცია წვევამდელებს სამხედრო სამსახურის გადავადებაში ეხმარება, 2017.

53 რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაცია – საპატრიარქო დადგენილებებში ცვლილებებს ითხოვს, 2019: <https://news.ge/2019/04/05/religiuri-organizaciis-registracia/>

54 Law and religion, Ibid, pg. 10.

კანონში რელიგიური ორგანიზაციის საქმიანობასთან დაკავშირებული თითოეული საკითხის რეგულირებას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან მან შეიძლება გამოიწვიოს რელიგიის თავისუფლების გაფართოება ან შეზღუდვა. პოსტ-საბჭოთა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში მიღებული სპეციალური კანონები რელიგიის თავისუფლების შესახებ ზოგიერთ შემთხვევაში ცვლიდა არსებულ კანონმდებლობას და მიდგომებს, ზოგჯერ კი მხოლოდ მცირედი ცვლილებებით შემოიფარგლებოდა და არსებითად იგივე შინაარსი რჩებოდა. მაგალითად უნგრეთის საკანონმდებლო ინიციატივა, რომელიც მოითხოვდა რელიგიური ორგანიზაციისგან 10.000-ზე მეტი წევრის ყოლას, ან არსებობის ასწლიან ისტორიას, 1993 წელს ჩავარდა, ვინაიდან ეს გამოიწვევდა უკვე დარეგისტრირებული რელიგიური ორგანიზაციების $\frac{1}{4}$ ის გაუქმებას.⁵⁵ 2000-იან წლებში მსგავსი რეპრესიული კანონმდებლობის მიღების რისკი იდგა ბულგარეთსა და რუმინეთში, რომელიც ცალკეული პოლიტიკური პარტიების ლიდერებმა დაბლოკეს, ზოგიერთ შემთხვევაში კი ევროპის საბჭოს ნეგატიურმა შეფასებებამაც იქონია გავლენა.⁵⁶

მსგავსი მცდელობები და პროცესები, როგორც წესი, არ უკავშირდება სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის გამიჯვნის კონსტიტუციურ მოდელებს, არამედ უფრო სახელმწიფო-ეკლესიას შორის გარკვეული ბალანსის დაცვას ცდილობს ცვალებადი პოლიტიკური გარემოს და რელიგიური ორგანიზაციების პოზიციების შესაბამისად. ზოგადი ტენდენცია მიუხედავად შემზღუდავი კანონმდებლობების ინიცირების და ტრადიციული რელიგიური ორგანიზაციების სურვილისა, ყოფილიყვნენ დომინანტურ პოზიციებზე მცირე/ახალი ორგანიზაციების უკან დაწევის ხარჯზე, საბოლოოდ მაინც რელიგიის თავისუფლების სასარგებლოდ განვითარდა და გაიზარდა რელიგიური ავტონომიის ფარგლები. თუმცა, მიღებული კანონები კვლავ შეიცავს პრობლემურ ასპექტებს. რელიგიის შესახებ კანონებში მეტი წილი ყოველთვის ეთმობა რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციის და სახელმწიფოს მხრიდან აღიარების, გარკვეული სტატუსების მინიჭების საკითხს. ეს მიანიშნებს იმაზე, რომ ამ კანონების მთავარი დანიშნულებაა დააბალანსოს სახელმწიფოსა და რელიგიურ ორგანიზაციებს შორის ურთიერთობა, მიანიჭოს ცალკეული პრივილეგიები ტრადიციულ რელიგიებს და ამით დაიცვას ისინი გავლენის შემცირებისგან სხვა ახალი რელიგიების გაჩენის შემთხვევაში.

ამ კუთხით საერთაშორისო სტანდარტების პოზიტიურ განვითარებაში თავისი წვლილი შეიტანა ადამიანის უფლებათა სამართლის განვითარებამ, რომელიც წარმოადგენდა ერთგვარ ბერკეტს ადგილობრივ დონეზე რელიგიის თავისუფლების წინააღმდეგ მიმართული პოლიტიკური წნეხის შესაკავებლად. ჯერ კიდევ 1986 წლის ეუთოს ფარგლებში მიღებული დოკუმენტი, რომელიც ე.წ. ჰელსინკის პროცესების

55 Ibid.

56 Ibid, 11-12.

დასრულებისას მიიღეს, შეიცავდა რელიგიური ორგანიზაციების უფლებების მნიშვნელოვან აღიარებას, მიეღოთ სამართლებრივი სტატუსი და ავტონომია.⁵⁷

დაცვის ამ სტანდარტებს დიდი მხარდაჭერა მოჰყვა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ სხვადასხვა საქმის ფარგლებში, სადაც სასამართლომ განამტკიცა რელიგიური ორგანიზაციების სამართლებრივი სტატუსის მინიჭების უფლება, რომელიც მისი შეკრების/გაერთიანების თავისუფლებიდან გამომდინარეობდა.⁵⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო იქცა ერთგვარ დამცავ მექანიზმად იმ არამართლზომიერი შეზღუდვებისგან, რაც რელიგიურ ორგანიზაციებს არაერთ პოლიტიკურ რეალობაში შეხვდათ. ამ კუთხით უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სახელმწიფოებს არ დაუთმიათ თავისი უფლებამოსილება, თვითნებურად განსაზღვრონ რელიგიური ორგანიზაციების კანონმდებლობა. ეს კანონმდებლობა ხშირად გამოიყენება, როგორც რელიგიური ცხოვრების მაკონტროლებელი, შემზღუდავი და არა როგორც მხარდამჭერი მექანიზმი. თუკი რელიგიური ორგანიზაციების საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობა არ არის სწორად ჩამოყალიბებული და განმარტებული, ის შეიძლება რელიგიის თავისუფლების ან შინაგანი რწმენის შეზღუდვამდე მივიდეს რწმენის დოქტრინალური საკითხებიდან გამომდინარე.⁵⁹ როგორც ევროპული სასამართლოს მიერ არაერთ საქმეში არის დადგენილი, რელიგიის თავისუფლებაში ჩარევა დასაშვებია, თუ ის აკმაყოფილებს ე.წ. სამწვეროვან ტესტს, როცა არსებობს „გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროება“ რომელიც „პროპორციულია შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად“.⁶⁰ ერთ-ერთი ყველაზე ხშირად გამეორებადი ნაკლოვანება სპეციალური კანონების ზოგად ნაწილებში არის სწორედ რელიგიის თავისუფლებაში ჩარევის დასაშვებობის გაფართოვება.⁶¹ კერძოდ, რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ სპეციალური კანონები ბუნდოვანი და ორაზროვანი ტერმინების გამოყენებით ხშირად ცდილობს გაზარდონ რელიგიის თავისუფლებაში „კანონით განვრდილი“ ჩარევის შესაძლებლობა.

აქვე მნიშვნელოვანია გამოვკვეთოთ რამდენიმე ზოგადი დასკვნა რელიგიის თავისუფლებაში ჩარევის დასაშვებობასთან დაკავშირებით, რომელსაც ევროპულმა სასამართლომ Metropolitan Church of Bessarabia v Moldova საქმეში მოუყარა თავი. ეს ზოგადი დასკვნები და პრინციპები კორელაციაშია ქვემოთ განხილულ პრობლემურ საკითხებთან, რაც რელიგიის შესახებ სპეციალურ კანონებს აქვთ. სასამართლომ განმარტა, რომ „ფიქრის, რწმენის და რელიგიის თავისუფლება არის დემოკრატი-

57 Concluding Document of The Vienna Meeting 1986 of Representatives of The Participating States of the Conference on Security and Co-operation in Europe, held on the basis of the provisions of the final act relating to the follow-up to the conference, 1989, para 16.4. available at: <https://www.osce.org/mc/40881?download=true>.

58 Sidiropoulos v. Greece, ECHR, para 40; Bessarabia vs. Moldova, ECHR, 116-130.

59 Freedom of Religion or Belief: Laws Affecting the Structuring of Religious Communities, ODIHR Background Paper 1999/4 by Cole Durham, pg 2-3.

60 ECHR, article 9; https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Murdoch2012_EN.pdf; pg35-40.

61 Law and religion, Ibid, pg. 14.

ული საზოგადოების საწყისი“.⁶² ეს გულისხმობს, რომ რელიგიის თავისუფლებას აქვს უფრო მეტი წონა სახელმწიფოს სხვა ნებისმიერ ინტერესებთან ბალანსის დროს. შესაბამისად, რელიგიის თავისუფლების შეზღუდვა ვერ გადალახავს „საჭიროების ტესტს“, თუ სახელმწიფოს ქმედება არ არის ნეიტრალური და მიუკერძოებელი.⁶³

ამავე საქმეში სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ სახელმწიფო არ უნდა შევიდეს რელიგიური რწმენის შინაარსობრივ შეფასება-განხილვაში რეგისტრაციის მოთხოვნების დაწესების დროს. ამასთანავე დადგინდა, რომ რელიგიის თავისუფლებაში ჩარევა არ არის საჭირო, თუკი სახელმწიფოს ინტერესებს არ ემუქრება დაუყოვნებლივი საფრთხე, რაც მყისიერ ზომებს მოითხოვს. ამ შემთხვევაში სახელმწიფო ვალდებულია ალტერნატიული გზების მოძიებაზე იზრუნოს რელიგიის თავისუფლების დასაცავად. აქედან გამომდინარე შეზღუდვები უნდა იყოს ძალიან კონკრეტული და ვიწრო, აუცილებელი სპეციალური მიზნის მისაღწევად.⁶⁴

ქვემოთ მიმოხილულია პოსტსაბჭოთა და ევროსაბჭოს წევრი ქვეყნების, ასევე დასავლეთ ევროპის რამდენიმე ქვეყნის რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ სპეციალური კანონმდებლობა იმის საჩვენებლად, თუ რა ძირითადი ტენდენციები არსებობს მსგავს კანონებში, რა საკითხებს არეგულირებს ისინი და რამდენად არის თავსებადი რელიგიის თავისუფლების სტანდარტებთან. ამ ქვეყნების გამოცდილების ანალიზი ქართულ რეალობაში კანონის საჭიროების და მისი მოსალოდნელი შედეგების გასააზრებლად მნიშვნელოვანი იქნება.

2.2. რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაცია

რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციის საკითხი ერთ ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი თემაა, რომელსაც რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონები ეძღვნება და ამასთანავე იკვეთება სხვა ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებთან, როგორიცაა რელიგიური ორგანიზაციის დეფინიცია, ორგანიზაციის დაშლა, რეგისტრაციის პროცედურა, მარეგისტრირებელი ორგანო და სხვა.

რელიგიური ორგანიზაციის უფლება, მიიღოს სამართლებრივი სტატუსი, გამომდინარეობს მისი უფლებიდან თავისუფლად განახორციელოს რელიგიური საქმიანობა.⁶⁵ ვენეციის კომისიის მიერ გაცემულ არაერთ დასკვნაში აღნიშნულია,

62 Metropolitan Church of Bessarabia v Moldova, echr, para 114.

63 Metropolitan Church of Bessarabia v Moldova, ECHR, para 114-118.

64 Ibid, para 118-125.

65 CDL-AD(2010)005, Opinion on the legal status of Religious Communities in Turkey and the right of the Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the adjective “Ecumenical”, §6 See also CDL-AD(2014)012, Opinion on the draft law on amendments and supplementation of law no. 02/L-31 on freedom of religion of Kosovo, §46.

რომ თუკი რელიგიურ ჯგუფს სურს მიიღოს სამართლებრივი სტატუსი, მას უნდა ჰქონდეს ამის შესაძლებლობა.⁶⁶ გარდა ამისა, ვენეციის კომისიის და ეუთოს ადამიანის უფლებათა ოფისის ერთობლივ სახელმძღვანელო პრინციპებში აღნიშნულია, რომ რელიგიური თემების ავტონომიური არსებობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში პლურალიზმის განუყოფელი ნაწილია და რელიგიის თავისუფლების ნაწილს წარმოადგენს.⁶⁷ ამ სახელმძღვანელო პრინციპების მიხედვით რელიგიურ ორგანიზაციის რეგისტრაციის პროცედურა არ უნდა იყოს იმაზე რთული, ვიდრე სხვა ჯგუფებისა და თემებისთვის. ამასთანავე პროცედურა უნდა იყოს სწრაფი, გამჭვირვალე, სამართლიანი, ინკლუზიური და არადისკრიმინაციული.⁶⁸

გარდა ამისა, ვენეციის კომისიის ერთ-ერთ საკონსულტაციო დასკვნაში აღნიშნულია, რომ კანონით არ უნდა იყოს მოთხოვნილი გადაჭარბებულად დეტალური ინფორმაცია რეგისტრაციისთვის. ამგვარი ინფორმაციის მინოდებისგან თავშეკავების საფუძველზე რეგისტრაციაზე უარის თქმა კი მიიჩნევა თვითნებობად განსაკუთრებით კი იმ შემთხვევებში, როცა რეგისტრაცია სავალდებულოა.⁶⁹ რაც შეეხება რეგისტრაციის დროსთან დაკავშირებულ რეკომენდაციებს, ვენეციის კომისიამ უნგრეთის შემთხვევაში დაადგინა, რომ დაყოვნება მაქსიმალურად უნდა იყოს თავიდან არიდებული და რეალურად არ არსებობს მოსაცდელი დროის დაწესების აუცილებლობა.⁷⁰ ამავე მოსაზრებას იზიარებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოც. სასამართლო აღნიშნავს, რომ გარკვეული დრო შეიძლება იყოს საჭირო ახალი რელიგიური ორგანიზაციის დარეგისტრირების შემთხვევაში, მაგრამ ის რელიგიური ჯგუფი, რომელსაც ამ ან სხვა ქვეყანაში მოღვაწეობის ხანგრძლივი ისტორიული გამოცდილება აქვს, არ საჭიროებს მოსაცდელ პერიოდს. აქედან გამომდინარე, შედარებით მოკლე ვადებში უნდა მოხდეს შეფასება, ასრულებს თუ არა ეს ჯგუფი კანონით დადგენილ მოთხოვნებს.⁷¹

66 CDL-AD(2011)028, Joint opinion on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR, §64.

See also: CDL-AD(2014)012, Opinion on the draft law on amendments and supplementation of law no. 02/L-31 on freedom of religion of Kosovo, §48.

67 Joint Guidelines on the legal personality of religious or belief communities by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR, §18.

68 Joint Guidelines on the legal personality of religious or belief communities by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR, §17-24.

69 CDL-AD(2011)028, Joint Opinion on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR, §66.

70 CDL-AD(2012)004, Opinion on Act CCVI of 2011 on the right to freedom of conscience and religion and the legal status of churches, denominations and religious communities of Hungary, §44.

71 Compilation of Venice Commission Opinions and Reports Concerning freedom of religion and belief. (Revised July, 2014). pg 36.

სახელმწიფომ შეიძლება უარი თქვას რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციაზე საჯარო უსაფრთხოების და ინტერესების დაცვის ლეგიტიმური მიზნიდან გამომდინარე. თუკი კონკრეტული ორგანიზაციის საქმიანობა მოიცავს ისეთ აქტივობებს, რომელიც სახიფათოა მოსახლეობისთვის და საჯარო უსაფრთხოებისთვის, მაშინ სახელმწიფო შეიძლება ჩაერიოს ამგვარი რელიგიის თავისუფლების განხორციელებაში. თუმცა, სახელმწიფო არ უნდა შევიდეს იმის შინაარსობრივ განსჯაში, კონკრეტული ორგანიზაცია გულწრფელი რელიგიური გრძნობების მატარებელია თუ არა, არ უნდა განმარტოს მისი რწმენა და მიზნები.⁷²

აქვე მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციის საკითხს რელიგიური საქმიანობის შეუფერხებლად განხორციელებასთან აქვს პირდაპირი და უშუალო კავშირი, რადგან რეგისტრაცია უზრუნველყოფს რელიგიური ორგანიზაციის ფუნქციონირებისთვის ისეთი ფუნდამენტური საშუალებების მიცემას, როგორიცაა საბანკო ანგარიშის გახსნა, გარკვეულ შრომით ურთიერთობებში შესვლა, საკუთრების უფლების განხორციელება, და სხვა ლოგისტიკური საქმიანობები.⁷³ ამასთანავე, რელიგიური ორგანიზაციის სტატუსი ხშირად უკავშირდება სახელმწიფოს მხრიდან ცალკეული პრივილეგიების ან უფლებამოსილების მინიჭებას, როგორიცაა გადასახადებისგან გათავისუფლება, დაფინანსება და ა.შ. გარდა ამისა, რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციისთვის აუცილებელი მოთხოვნების დანესება თავისთავად უკავშირდება რელიგიური ორგანიზაციის დეფინიციის საკითხს, რაც თავის მხრივ ფართო საჯარო დისკუსიის საგანია.

შესაბამისად, რელიგიური ორგანიზაციის დაარსებას და რეგისტრაციისთვის აუცილებელი მოთხოვნების განსაზღვრა მარტივად შეიძლება გადაიქცეს რელიგიის თავისუფლების შეზღუდვის, ან დისკრიმინაციული პრაქტიკის ჩამოყალიბების სივრცედ. მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, რომ ყველა რელიგიურ ორგანიზაციას შეიძლება არ ჰქონდეს დარეგისტრირების სურვილი მათი რწმენის გამო, ან იმის შიშით, რომ სახელმწიფო რეგისტრაციას კონტროლის მექანიზმად გამოიყენებს. მაგალითად, ევანგელისტურ/ბაპტისტური ეკლესიების საერთაშორისო საბჭო ეწინააღმდეგება რეგისტრაციას მათი რწმენის პრინციპებიდან გამომდინარე.⁷⁴

72 CDL-AD(2010)005, Opinion on the legal status of Religious Communities in Turkey and the right of the Orthodox Patriarchate of Istanbul to use the adjective "Ecumenical", §§63-64.

73 Laws on Religion and the State in Post-communist Europe; edited by W. Cole Durham, Silvio Ferrari, pg XVI.

74 ესტონეთში 2002 წელს განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილების მიხედვით რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციის უფლებამოსილება შინაგან საქმეთა სამინისტროდან გადაეცა ესტონეთის ოთხ რაიონულ სასამართლოს. ეს ცვლილება, ერთი მხრივ, დადებითად შეფასდა რელიგიური ორგანიზაციების მხრიდან. რადგან რეგისტრაციის საკითხი აღარ იქნებოდა პოლიტიკური განსჯის საგანი და უფრო დამოუკიდებელი სასამართლოს ხელში გადავიდოდა. თუმცა აქვე ხაზი გაესვა იმასაც, რომ რელიგიური ორგანიზაციები არ არიან ვალდებული დარეგისტრირდნენ. მაგალითად კი ევანგელისტურ/ბაპტისტური ეკლესიების საერთაშორისო საბჭო მოიყვანეს, რომელიც ეწინააღმდეგება რეგისტრაციას ყველა პოსტსაბჭოთა ქვეყანაში, სადაც მოქმედებს. ზოგიერთ ამ ქვეყანაში ისინი პრობლემებს წააწყდნენ, თუმცა არა ესტონეთში. იხ: FELIX CORLEY, 5 JULY 2002 <https://english.religion.info/2002/07/05/estonia-registration-transferred-from-interior-ministry-to-courts/>

დღეს არსებული საერთაშორისო სტანდარტებით და სახელმწიფო პრაქტიკით უპირობოდ არის აღიარებული, რომ სავალდებულო რეგისტრაციის მოთხოვნა შეუთავსებელია რელიგიის თავისუფლებასთან.⁷⁵ რელიგიის და რწმენის თავისუფლება არ არის დამოკიდებული სამართლებრივი სტატუსის მინიჭებაზე. ადამიანებს და ადამიანთა ჯგუფებს შეუძლიათ ნებისმიერი რელიგიის პრაქტიკა დარეგისტრირების გარეშე, თუკი მათ ასე სურთ.⁷⁶

პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან მხოლოდ ბელარუსი ითხოვს რელიგიური ორგანიზაციებისგან სავალდებულო რეგისტრაციას.⁷⁷ მაკედონიასაც მსგავსი რეგულაცია ჰქონდა, თუმცა, 1998 წელს სავალდებულო რეგისტრაცია მაკედონიის საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო.⁷⁸ ამასთანავე, მოლდოვის კანონმდებლობა შეიცავს დებულებებს, რომელიც, შესაძლოა, განიმართოს იმგვარად, რომ თითქოს ის აწესებს სავალდებულო რეგისტრაციის მოთხოვნას. სომხეთის და აზერბაიჯანის ადმინისტრაციული კოდექსები ასევე ადგენს სანქციებს რეგისტრაციის თავიდან არიდებისთვის.⁷⁹ ამგვარ რეპრესიულ კანონმდებლობაზე უარი თქვა ბულგარეთმა, მას მერე რაც უარყოფითი შეფასებები მიიღო ვენეციის კომისიისგან 2000 წელს.⁸⁰ რელიგიური ორგანიზაციების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მონაპოვარი საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სწორედ სამართლებრივი სტატუსის მიღების უფლებაა, თუმცა, ხაზგასასმელია, რომ ეს არის უფლება და არა ვალდებულება. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ამ საკითხზე არაერთგზის იმსჯელა საბერძნეთის, თურქეთის, მოლდოვის, რუსეთის, ბულგარეთის და სხვა ქვეყნების წინააღმდეგ მიღებულ გადანყვეტილებებში.⁸¹

გარდა რეგისტრაციის არასავალდებულო პრინციპისა, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ამ საქმეებში სხვა მნიშვნელოვან პრინციპსაც გაუსვა ხაზი:

75 OSCE/ODIHR-Venice Commission Guidelines for Review of Legislation pertaining to Religion or Belief, pg 17. Available at <https://www.osce.org/odihr/13993?download=true>

76 W. Cole Durham Jr. (2010) LEGAL STATUS OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS: A COMPARATIVE OVERVIEW, *The Review of Faith & International Affairs*, 8:2, pg 7; OSCE, "Guidelines for Review of Legislation." The Guidelines are available online in English, adopted by Venice Commission of the Council of Europe at its 59th Plenary Session (Venice, 18–19 June 2004).

77 ბელარუსის რესპუბლიკის კანონი სინდისის თავისუფლებისა და რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ, 2002. მუხლი 14, 16. „რელიგიური ორგანიზაციები ექვემდებარებიან სავალდებულო რეგისტრაციას. სახელმწიფო რეგისტრაციის მომენტიდან რელიგიური ორგანიზაცია იქნის იურიდიული პირის სტატუსს“.

78 Macedonia Constitutional Court decision of December, 1998. Law and religion, pg. 19.

79 Armenia Administrative Law, article 206; Azerbaijani Administrative Code, article 299 (1).

80 ბულგარეთის კანონი კონფესიების შესახებ 2008 წელს შევიდა ცვლილებები – კანონის მე-14 მუხლი ცვლილებების შეტანამდე აცხადებდა, რომ რელიგიურმა ორგანიზაციამ უნდა მოიპოვოს იურიდიული პირის სტატუსი, თუმცა ახლანდელი კანონმდებლობა აცხადებს რომ „შეიძლება მოიპოვოს სტატუსი“. იხ: <https://www.legislationline.org/legislation/topic/78/country/39>

81 *Canea Catholic Church v. Greece*, 27 EHRR 521 (1999) (ECtHR, App. No. 25528/94, December 16, 1997) (legal personality of the Roman Catholic Church protected); *United Communist Party of Turkey v. Turkey* (ECtHR, App. No. 19392/92, January 30, 1998); *Sidiropoulos & Others v. Greece* (ECtHR, App. No. 26695/95, July 10, 1998) *Metropolitan Church of Bessarabia v. Moldova* (ECtHR, App. No. 45701/99, December 13, 2001); *Moscow Branch of the Salvation Army v. Russia*, (ECtHR, App. No. 72881/01, October 5, 2006).

რელიგიური ორგანიზაციებისთვის, რომლებსაც სურვილი აქვთ მიიღონ სამართლებრივი სტატუსი, ამ სტატუსის მიღების უფლება რელიგიის თავისუფლების, ასევე გაერთიანების თავისუფლების განუყოფელი ნაწილია; რეგისტრაციის პროცესი არ უნდა იყოს დისკრიმინაციული პრაქტიკის შემცველი.

სამართლებრივი სტატუსის მიღება რელიგიური ორგანიზაციებისთვის პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში ძირითადად ორგვარად არის რეგულირებული – მათ შეუძლიათ დარეგისტრირდნენ, როგორც არასამთავრობო ორგანიზაცია, ან სპეციალური რელიგიური ორგანიზაცია. თუმცა, უფრო ხშირად რელიგიურ ორგანიზაციებს ეკრძალებათ არასამთავრობო ორგანიზაციად რეგისტრაცია (აზერბაიჯანის, ბელორუსის, ჩეხეთის, მაკედონიის, რუსეთის კანონმდებლობით).⁸² ბევრი მათგანი კი უბრალოდ არ განმარტავს ამ ალტერნატივების შესაძლებლობას (სომხეთი, ბულგარეთი, უნგრეთი, ლატვია, ლიტვა). თუმცა, როგორც საუკეთესო პრაქტიკა უჩვენებს, რაც უფრო მეტი არჩევნის თავისუფლება რჩებათ რელიგიურ ორგანიზაციებს, თუ როგორ განსაზღვრონ საკუთარი რეგისტრაცია სამართლებრივ პირად, მით უფრო იზრდება რელიგიის თავისუფლების ხარისხი და მოქნილობა სამართლებრივ სფეროში. მაგალითად, ვიწრო და შემზღუდავი რეგულაციის ნაცვლად ალბანეთის და რუმინეთის კანონმდებლობა უფრო ფართო შესაძლებლობას ქმნის მათი, როგორც ჩვეულებრივი გაერთიანებების რეგისტრაციისთვის, რათა სამართლებრივი სტატუსი მიიღონ და დაიცვან მორწმუნეებისა და თემის უფლებები და ინტერესები.

რეგისტრაციასთან დაკავშირებული პროცედურები ძირითადად ყველა ქვეყანაში ერთმანეთის მსგავსია. სტანდარტული ინფორმაცია, რასაც სახელმწიფოები ითხოვენ რელიგიური ორგანიზაციებისგან რეგისტრაციისთვის, არის რელიგიური თემის წევრების და დამფუძნებლების შესახებ ინფორმაცია, ორგანიზაციის წესდება, რწმენის პრინციპების და სტრუქტურის აღწერილობა, წესდების შეცვლის პროცედურები და სხვა ფორმალური დეტალები. მოთხოვნების წაყენებისას მთავარია დაცული იყოს პრინციპი, რომელიც ევროპულმა სასამართლომ *Bessarabia vs Moldova* საქმეში დაადგინა: დაუშვებელია ისეთი მოთხოვნების დაწესება, რომელიც კონკრეტული რელიგიური ორგანიზაციის რწმენის შინაარსობრივ განხილვასა და შეფასებაში შედის.⁸³

ცალკეული ქვეყნების კანონმდებლობა იცნობს დამატებით მოთხოვნებს რეგისტრაციასთან დაკავშირებით. მაგალითად, გამჭვირვალობის მიზნებიდან გამომდინარე, მოლდოვის და პოლონეთის კანონმდებლობა რელიგიური ორგანიზაციებისგან ითხოვს ინფორმაციას დაფინანსების წყაროების შესახებ, რაც შეიძლება გამართლე-

82 Durham, laws on religion in post-communist states, pg. 21.

83 *Bessarabia vs Moldova*, ECHR, app No 45701/99, 13 Dec, 2001. Paras 110-129.

ბული იყოს ტერორიზმთან ბრძოლის მიზნებიდან გამომდინარე.⁸⁴ ზოგიერთი ასეთი დამატებითი მოთხოვნა სცდება უბრალო ფორმალობას და მეტად შედის რელიგიის და რწმენის შინაარსობრივ შეფასებაში. მაგალითად, რუსეთის ფედერაციის კანონმდებლობით სინდისის თავისუფლებისა და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ კანონის მიხედვით, რელიგიურმა ორგანიზაციამ რეგისტრაციისას უნდა წარადგინოს ცნობები რელიგიური მოძღვრების საფუძვლების და შესაბამისი პრაქტიკის შესახებ, მათ შორის ინფორმაცია ოჯახსა და ქორწინებაზე, განათლებაზე და ჯანმრთელობის საკითხებზე მათი დამოკიდებულების შესახებ.⁸⁵ რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციისას მსგავსი რეგულირება შეიძლება ჩაითვალოს მრწამსის შინაარსობრივ განხილვად, რაც ამავე კანონის მე-12 მუხლის მიხედვით შეიძლება რეგისტრაციაზე უარის თქმის საფუძველი გახდეს, თუკი კონკრეტული შინაარსობრივი საკითხი ეწინააღმდეგება რუსეთის კანონმდებლობას, ან კონსტიტუციას – კონკრეტულ მუხლებზე მითითებით. გამომდინარე იქიდან, რომ არ არსებობს და ვერც იარსებებს ობიექტური სტანდარტები, რაც უნდა დააკმაყოფილონ რელიგიურმა ორგანიზაციებმა, მსგავსი რეგულირება მათ რელიგიური პრაქტიკის ბუნდოვანი და გაუგებარი შინაარსობრივი კონტროლის სუბიექტებად აქცევს.⁸⁶

სომხეთის კანონმდებლობა კიდევ უფრო პრობლემურია ამ კუთხით, ვინაიდან რელიგიურ ორგანიზაციებს რეგისტრაციისას ევალუბათ დაამტკიცონ, რომ არ არიან ძალადობრივ პრინციპებზე დაფუძნებული და ემყარებიან მხოლოდ წმინდა კანონიკურ წესებს, ასევე, თავისუფლები არიან მატერიალური მიზნებისგან.⁸⁷ ასეთი შინაარსობრივი ვალდებულებების დაკისრება შეუთავსებელია რელიგიის თავისუფლების თანამედროვე გაგებისგან და სახელმწიფოს ნეიტრალიტეტის მოთხოვნებთან.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც დისკუსიის საგანია რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციის მოთხოვნებთან დაკავშირებით, ეხება ორგანიზაციის წევრების მინიმალურ რაოდენობას და ამ ორგანიზაციის რელიგიური საქმიანობის ხანგრძლივობას. წევრობის გარკვეული რაოდენობის მოთხოვნა არ უნდა იყოს რეგისტრაციის ერთ-ერთი კრიტერიუმი.⁸⁸ ეს იყო მნიშვნელოვანი სლოვაკეთის შემთხვევაში, როდესაც კანონმდებლობა ადგენდა 20.000 წევრის არსებობის ვალდებულებას რეგისტრაციისთვის. მსგავსი პრობლემა აქვს რუმინეთის კანონსაც, რომელიც ადგენს, რომ მოსახლეობის მინიმუმ 0.1% უნდა უჭერდეს მხარს კონკრე-

84 Durham, laws on religion in post-communist states, pg. 24.

85 რუსეთის ფედერაციის კანონმდებლობით სინდისის თავისუფლებისა და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ კანონი, მუხლი 11(5).

86 Durham, laws on religion in post-communist states, pg. 24.

87 სომხეთის რესპუბლიკის კანონი სინდისის თავისუფლებისა და რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ, მუხლი 5.

88 W. Cole Durham Jr. (2010) Legal Status of Religious Organizations: A Comparative Overview, *The Review of Faith & International Affairs*, 8:2, 3-14, available at: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15570274.2010.487986?needAccess=true>

ტულ ორგანიზაციას, რათა ის აღიაროს სახელმწიფომ, როგორც რელიგია.⁸⁹ ეს კი ნიშნავს, რომ ორგანიზაციას საშუალოდ 20.000 მიმდევარი უნდა ჰყავდეს.

ზოგადად, პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან მხოლოდ 6 ქვეყანა ადგენს მოთხოვნას 30 წევრზე მედნით⁹⁰ და უმრავლესობა მათგანი მინიმალურ რაოდენობად 15 წევრს ასახელებს.⁹¹ ეუთოს წევრ ქვეყნებში წევრების მინიმალურ მოთხოვნად 10-15 ადამიანზე მეტის დასახელება ძალიან იშვიათია, რადგან ეს შეუთავსებელია რელიგიის თავისუფლების საერთაშორისო სტანდარტებთან.⁹² ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ რამდენჯერმე განმარტა, რომ სახელმწიფოებმა უნდა დაადგინონ გონივრული მოთხოვნები სამართლებრივი სტატუსის მისაღებად.⁹³ მაკედონიის საკონსტიტუციო სასამართლომ 50 წევრის მოთხოვნა რეგისტრაციისთვის შეფასა, როგორც არაკონსტიტუციური რეგულირება, რომელიც ზღუდავს შეკრების თავისუფლებას. ამ გაგებით სლოვაკეთის და რუმინეთის კანონმდებლობით დაწესებული მოთხოვნა 20.000 წევრზე, ჩეხეთის კანონმდებლობაში 300 წევრზე, და სომხეთის კანონით 200 წევრზე გადაჭარბებულია და დისკრიმინაციული მიდგმას ქმნის ახალი, შედარებით მცირე რელიგიებისთვის, რაც ასევე მიზნად ისახავს დომინანტი რელიგიების გავლენების დაცვას.⁹⁴ მაღალი საწევრო მოთხოვნები რელიგიური ორგანიზაციებისთვის შეიძლება აღმოჩნდეს გაუმართლებელი ტვირთი და შეუსაბამო იყოს მათ რელიგიურ რწმენასთან.

ვენეციის კომისიის და ეუთოს ერთობლივი სახელმძღვანელო პრინციპები მიუთითებს, რომ მინიმალურ წევრობაზე მაღალი მოთხოვნების დაწესება რელიგიური ორგანიზაციისთვის დაუშვებელია, ისევე როგორც საქმიანობისთვის ხანგრძლივი პერიოდის დადგენა.⁹⁵ ვენეციის კომისიამ შეზღუდულ და მინიმალურ რაოდენობას დაუჭირა მხარი მაშინ, როდესაც განიხილა ყირგიზეთის რესპუბლიკაში დადგენილი 200 წევრის, ხოლო სომხეთში – 500 წევრის მოთხოვნა რელიგიური ორგანიზაციების სარეგისტრაციოდ.⁹⁶ აქვე საინტერესოა უნგრეთის და რუმინეთის შემთხვევაში

89 რუმინეთის კანონი რელიგიის თავისუფლებისა და რელიგიური დენომინაციების ზოგადი სტატუსის შესახებ, მუხლი 6.

90 სომხეთის კანონი, მუხლი 5(e); ხორვატიის 2002 წლის კანონი, მუხლი 21; ჩეხეთის რესპუბლიკის 2002 წლის კანონი, მუხლი 10; უნგრეთის 1990 წლის კანონი, მუხლი 9(1); პოლონეთის კანონი, მუხლი 30-31; სლოვაკეთის კანონი, მუხლი 11;

91 ალბანეთის კანონი არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ, 2001 წელი, მუხლი 10; აზერბაიჯანის კანონი 1992 წელი, მუხლი 10; ესტონეთის 2002 წლის კანონი, მუხლი 13; ლატვიის 1995 წლის კანონი, მუხლი 7(1); რუსეთის 1997 წლის კანონი, მუხლი 9; უკრაინის 1991 წლის კანონი, მუხლი 14.

92 Durham, laws on religion in post-communist states, pg. 25

93 Bessarabia Case, para 110-129; Hassan and Caush vs Bulgaria, paras 56-65

94 Durham, pg. 25.

95 Venice commission compilation, pg. 37.

96 CDL-AD(2008)032, Joint opinion on freedom of conscience and religious organisations in the Republic of Kyrgyzstan by the Venice Commission and OSCE/ODIHR Advisory Council on Freedom of Religion or Belief, §32 (related to a membership requirement of 200); CDL-AD(2009)036, Joint opinion on the law on making amendments and addenda to the law on the freedom of conscience and on religious organisations and on religious organisations and on the law on amending the Criminal Code of the Republic of Armenia, (related to a membership requirement of 500).

ვენეციის კომისიის განმარტება, რომ წევრების მიერ ხელმოწერილი დოკუმენტის წარდგენის ვალდებულება შეიძლება იყოს დამაბრკოლებელი გარემოება მცირე რელიგიური ჯგუფების სამართლებრივი აღიარებისთვის. პრობლემა წარმოიშვა უპირველესად იმ ჯგუფებისთვის, რომლებიც აღიარებული არიან თეოლოგიაში, არა როგორც მრავალმრევლიანი ეკლესია, არამედ როგორც ინდივიდუალური კონგრეგაცია.⁹⁷ კოსოვოს მიერ მინიმუმ 50 წევრის მოთხოვნას არ გამოუწვევია დიდი კრიტიკა, თუმცა არც დამატებით რაიმე განმარტება გაკეთებულა კომისიის მიერ 50 წევრის, როგორც მინიმალურ მოთხოვნასთან დაკავშირებით.⁹⁸

ამრთა სხვადასხვაობაა რელიგიური ორგანიზაციებისთვის სარეგისტრაციო მოთხოვნად მათი საქმიანობის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებითაც. რამდენიმე პოსტსაბჭოთა ქვეყნის კანონმდებლობაში (ხორვატია, რუსეთი, ბელორუსი) დაწესებულია 5-იდან 20 წლამდე რელიგიური საქმიანობის გამოცდილება. მსგავსი მოთხოვნები ასევე დაწესებულია დასავლეთ ევროპის რამდენიმე ქვეყანაში და ლიეტუვაში, რომელიც არგუმენტია ხოლმე პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისთვის ასეთი რეგულაციის გასამართლებლად. მაგალითად ლიეტუვის 1995 წლის კანონის მე-6 მუხლის მიხედვით,⁹⁹ ლიეტუვის რესპუბლიკის სეიმმა (პარლამენტმა) შეიძლება ცნოს/აღიაროს რელიგიური ორგანიზაცია, თუ გასულია 25 წელი მისი საწყისი (initial) რეგისტრაციიდან. საწყისი რეგისტრაცია კი ვალიდურად ითვლება, თუ ეს ორგანიზაცია ლიეტუვაში კანონიერად ფუნქციონირებდა 1918 წლის შემდეგ. რელიგიური თემი, რომელიც კონკრეტული რელიგიური ასოციაციის ნაწილია, სამართლებრივ სტატუსს სწორედ სახელმწიფოს შესაბამისი ორგანოების მხრიდან აღიარების შემდეგ მიიღებს (რაც შეიძლება მოხდეს მისი საწყისი რეგისტრაციიდან 25 წლის შემდეგ). ლიეტუვის კანონმდებლობა კანონშივე აღიარებს 9 ტრადიციულ რელიგიურ ორგანიზაციას (Roman Catholic, Greek Catholic, Evangelical Lutheran, Evangelical Reformed, Russian Orthodox, Old Believer, Judaist, Sunni Muslim and Karaite), რომელსაც უკვე აქვს ის ისტორიული წარსული და არ სჭირდება 25 წლიანი ვადის დაცვა სახელმწიფოს მხრიდან აღიარების მოსაპოვებლად. სხვა რელიგიებს კი სწორედ ამ რეგულაციის დაცვა უხდებათ. ასევე, პორტუგალიის რელიგიის თავისუფლების შესახებ კანონით,¹⁰⁰ რელიგიურმა გაერთიანებამ რეგისტრაციისთვის უნდა წარმოადგინოს მისი პორტუგალიაში „30 წლიანი ორგანიზებული სოციალური არსებობის“ დამადასტურებელი დოკუმენტი, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა აღნიშნულ ორგანი-

97 CDL-AD(2012)004, Opinion on act CCVI of 2011 on the right to freedom of conscience and religion and the legal status of churches, denominations and religious communities of Hungary, §52.

CDL-AD(2005)037, Opinion on the draft law regarding the religious freedom and the general regime of Religions in Romania, §16.

98 CDL-AD(2014)012, Opinion on the draft law on amendments and supplementation of law no. 02/L-31 on freedom of religion of Kosovo*, §68.

99 REPUBLIC OF LITHUANIA LAW ON RELIGIOUS COMMUNITIES AND ASSOCIATIONS 4 October 1995 – No I-1057 (As last amended on 22 December 2009 – No XI-601) Vilnius, მუხლი 6,

100 Law on Religious Freedom of Portugal, LAW N° 16/2001 of 22nd June, article 35-37.

ზაციას პორტუგალიის ფარგლებს გარეთ არ აქვს 60 წლიანი გამოცდილება. ასეთი რეგულაცია წინააღმდეგობაში მოდის ევროპული სასამართლოს 2009 წლის გადაწყვეტილებასთან საქმეზე *Kimlya v. Russia*, სადაც სასამართლომ დაადგინა, რომ კანონმდებლობა არ უნდა ადგენდეს ქვეყანაში ხანგრძლივი არსებობის მოთხოვნას სამართლებრივი სტატუსის მისაღებად. ასეთი მოთხოვნა უსამართლოდ ზღუდავს რელიგიის და რწმენის თავიფულებას ახლად ჩამოყალიბებული ორგანიზაციისთვის და უსამართლო პრივილეგიას ანიჭებს დომინანტ რელიგიურ ჯგუფებს.¹⁰¹ გარდა ამისა, ვენეციის კომისიის და ეუთოს პირდაპირი რეკომენდაციაა, რომ რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ კანონები, რომელიც განსაზღვრავს სამართლებრივი სტატუსის მინიჭებას, რეგისტრაციით არ უნდა ადგენდნენ კონკრეტულ სახელმწიფოში ხანგრძლივი არსებობას/საქმიანობას, როგორც სარეგისტრაციო მოთხოვნას. ასევე, ეს კანონები არ უნდა ადგენდეს რეგისტრაციის ისეთ მოთხოვნებს, რომელიც რელიგიური გაერთიანებებისთვის გადამეტებულ ტვირთად იქცევა და გააჭიანურებს პროცესს.¹⁰²

2.4. რელიგიის/ რელიგიური ორგანიზაციის დეფინიცია

რელიგიის შესახებ კანონების მიმართ კრიტიკის ხაზი ძირითადად გადის ხოლმე იმ ფაქტზე, რომ ისინი განსაზღვრავს და განმარტავს „რელიგიას“, „რწმენას“, „რელიგიურ ორგანიზაციას/ასოციაციას/დენომინაციას“ და სხვა. ასევე, რელიგიის შესახებ კანონები ხშირად მოიცავს ისეთი ტერმინების განმარტებებსაც, როგორიცაა „კულტი“, „ტრადიციული რელიგია“, „სექტა“ და სხვა. გარდა იმისა, რომ ეს განმარტებები წმინდა თეორიული თვალსაზრისითაა პრობლემური და ყოველთვის იქნება განსჯის და დისკუსიის საგანი, ამ ტერმინებს ხშირად მიემართება სტატუსთან დაკავშირებული სხვადასხვა უფლებები, პრივილეგიები და ვალდებულებებიც. სწორედ ამიტომ, ცალკეულმა დეფინიციამ კანონში შეიძლება გააჩინოს პრობლემები რელიგიის თავისუფლების განხორციელებასთან დაკავშირებით, ჩაერიოს ამ თავისუფლებაში უსაფუძვლოდ და დისკრიმინაციულად.

აღსანიშნავია, რომ ამ ტერმინებს არ აქვს არანაირი განმარტება საერთაშორისო სამართალში და ნებისმიერი მცდელობა მათ განმარტებასთან დაკავშირებით მთავრდება დებატებით, რომელიც არ მიდის შეჯერებულ პოზიციამდე. ძირითადი არგუმენტი კი ამ დისკუსიის მიღმა ისაა, რომ ეს ტერმინები ვერ განიმარტება სამართლებრივი თვალსაზრისით რელიგიის კონცეფციის დოგმატური და იმთავითვე

101 ECtHR 1 October 2009, *Kimlya v. Russia*, Application nos. 76836/01 and 32782/03.

102 Guidelines for Review of Legislation Pertaining to Religion or Belief, prepared by the OSCE/ODIHR Advisory Panel of Experts on Freedom of Religion or Belief in consultation with the European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) and adopted by the Venice Commission at its 59th Plenary Session (18-19 June 2004) and welcomed by the OSCE Parliamentary Assembly at its annual session (5-9 July 2004).

ბუნდოვანი, მრავალაზროვანი მნიშვნელობიდან გამომდინარე.¹⁰³ მთავარი შეცდომა, რასაც განმარტებისას უშვებენ სახელმწიფოები ის არის, რომ რელიგიას უკავშირებენ ღმერთს, თუმცა, ამის საპირწონე თვალსაჩინო მაგალითები არსებობს არათეისტური რელიგიების სახით, როგორიცაა ბუდიზმი და პოლითეისტური რელიგიის სახით, როგორიცაა ინდუიზმი. ისეთი ტერმინები როგორიცაა „კულტი“ და „სექტა“ კი ხშირად გამოიყენება, როგორც რელიგიის არატრადიციული მნიშვნელობის მატარებელი.

ნებისმიერი შეზღუდვა, რომელიც წინასწარ განსაზღვრავს, რა ითვლება რელიგიად და რა არა, უნდა იყოს ძალიან მკაცრი შემოწმების (scrutiny) საგანი და რელიგიის განმარტების მცდელობისას თავიდან უნდა იქნას აცილებული თვითნებობა, სუბიექტურობა და მიკერძოება.¹⁰⁴ ამასთანავე, ნებისმიერი კრიტერიუმი, რაც რელიგიის განმარტების დროს იქნება გამოყენებული, უნდა იყოს მოქნილი, ვინაიდან არც ერთი რელიგია ისტორიულად არ გამორიცხავს ცვლილებებს, განვითარებას და ევოლუციას.¹⁰⁵

რელიგიის მნიშვნელობის გაგება რელიგიის თავისუფლების, როგორც ადამიანის ერთი-ერთი ფუნდამენტური უფლების დაცვის ჭრილში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ატარებს. ამ შემთხვევაში კითხვები უკავშირდება იმას, თუ რა არის დაცვის ობიექტი, რა ფარგლებში ვიცავთ და როგორ უნდა გავმიჯნოთ, რა იმსახურებს დაცვას რელიგიის სტატუსით და რა – არა. რელიგიის დეფინიციის ძიების პროცესში დღის წესრიგში ყოველთვის დგას ორი მთავარი პრობლემა: ზედმეტად არ გაფართოვდეს ეს განმარტება, ან ზედმეტად არ შევიწროვდეს, რაც რელიგიის თავისუფლებისთვის უსაფუძვლოდ შემზღუდავი იქნება.¹⁰⁶ ზედმეტი გაფართოების რისკი კი გულისხმობს ისეთი სუბიექტების დაცვას, რომელიც რელიგიად არ უნდა იყოს განსაზღვრული. ბოლო პერიოდში არსებული ტენდენციების მიხედვით, ეს ცნება უფრო და უფრო ფართოვდება. ეს შეინიშნება რელიგიის განმარტების თეორიების ჩამოყალიბებაშიც ლიტერატურასა და სასამართლო პრაქტიკაში.

რელიგიის განმარტების ოთხი დომინანტური მიდგომა/თეორია ჩამოყალიბდა ლიტერატურასა და პრაქტიკაში, რომელსაც ადვოკატირებენ ხოლმე სამართლის მკვლევარები და ასევე გამოყენებულია სასამართლოების მიერ. ესენია: სუბსტანციური ანუ არსობრივი თეორია, რომელიც ემყარება კონკრეტული რელიგიური

103 Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, p.4; Venice Commission General Comments, pg. 6.

104 Interim joint opinion on the law on making amendments and supplements to the law on freedom of conscience and religious organisations and on the laws on amending the criminal code; the administrative offences code and the law on charity of the Republic of Armenia by the Venice Commission and OSCE/ODIHR, §§46-47.

105 Ibid, para 55.

106 Law and Religion, pg. 40-41.

რწმენის რაობის ან მახასიათებელი ნიშნების იდენტიფიცირებას; ფუნქციონალური თეორია, რომელიც კონცენტრირებულია რწმენის როლზე მორწმუნის ცხოვრებაში; ანალოგიის თეორია, რომელიც უყურებს იმ მახასიათებლებს, რაც რელიგიური გრძნობების მაიდენტიფიცირებელია და დიფერენციული თეორია, რომელიც ფოკუსირდება მორწმუნის თვითაღქმაზე, თუ რა არის ან რა არ არის რელიგია.

უფრო კონკრეტულად კი, სუბსტანციური თეორია ცდილობს განმარტოს რელიგია მასში უზენაესის რწმენის იდენტიფიცირებით. ასე იმსჯელა 1890 წელს ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ *Davis vs. Beason* საქმეში, სადაც განმარტა, რომ „რელიგია არის ერთი ადამიანის შეხედულებები/რწმენა მისი შემოქმედის მიმართ“. ¹⁰⁷ ეს მიდგომა ჩანს ამერიკის უზენაესი სასამართლოს სხვა გადაწყვეტილებებშიც. თუმცა, ის, თავის მხრივ არ მოიცავს იმ რელიგიებს, რომლებიც არ მოიაზრებენ თავის თავში უზენაესი შემოქმედის რწმენას და იმ გაგებით, რომ რელიგიის თავისუფლება ვრცელდება ასევე არარელიგიურ რწმენებზეც. სწორედ ამიტომ, უზენაესი სასამართლოს მიდგომა 1960-იანი წლებიდან შეიცვალა და ამ კატეგორიის რელიგიებში დაასახელა ბუდიზმი, თაოიზმი, სეკულარული ჰუმანიზმი და სხვა რელიგიები.

რაც შეეხება ფუნქციურ თეორიას, რომელიც ნაცვლად იმისა, რომ აღიაროს რელიგია მისი რწმენის შინაარსის მიხედვით, ის ფოკუსირდება რწმენის და პრაქტიკის როლზე ინდივიდის ცხოვრებაში; ამის კლასიკური მაგალითია პოლ ტილიჩის იდეა რწმენის, როგორც ადამიანის „უკანასკნელი საზრუნავის“ შესახებ – *ultimate concern*, რომლითაც იხელმძღვანელა ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ და დაადგინა, რომ ადამიანის წინააღმდეგობა სავალდებულო სამხედრო სამსახურზე არის დაცული სწორედ ამ რწმენის ქვეშ, მიუხედავად იმისა, რომ მისი წინააღმდეგობა არ იყო მკაცრად რელიგიური და ამგვარ როლს მის ცხოვრებაში ეთიკური რწმენა ასრულებდა. ¹⁰⁸ სწორედ ამ საქმეში შეიცვალა ზემოთხსენებული სუბსტანციური თეორიის მიდგომა აშშ-ს სასამართლო პრაქტიკაში.

ანალოგიის თეორია კი ცდილობს განსხვავება იპოვოს რელიგიას და არარელიგიას შორის იმ ანალოგიების იდენტიფიცირებით, რაც აქვს კითხვის ნიშნის ქვეშ მყოფ ფენომენს და იმ ფენომენს, რომელიც აშკარად რელიგიურია. ამ თეორიაზე მსჯელობისას ამერიკის უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე ადამსი ამტკიცებდა, რომ რელიგიის განმარტება უნდა იყოს მოქნილი, თუმცა, მაინც საჭიროა რაღაც ობიექტური სახელმძღვანელო, რომელიც თავიდან აგვარიდებს *ad hoc* სამართალს. ¹⁰⁹ სწორედ ამიტომ, ეს მიდგომა განსხვავდება სუბსტანციური მიდგომისგან, სადაც მოქნილობა ნაკლებია და განსხვავდება ფუნქციონალური თეორიისგან, სადაც ცალკეული

107 Law and Religion, pg 45.; *Davis v. Beason*, 133 US, 333,342, (1890).

108 US Supreme Court, *US vs. Seeger* (1965).

109 Law and religion, pg 47.

როლები არსებობს. ეს თეორია იმ რწმენებსაც იღებს მხედველობაში, რომელთაც ანალოგიის გამოყენებით აქვთ ცალკეული მსგავსებები აღიარებულ რელიგიებთან, მაგრამ თავის მხრივ ამ თეორიასაც აქვს ბუნდოვანება, ვინაიდან საზღვრავს „უდავო რელიგიების“ სიას, თუმცა, არ ვიცით, რა კრიტერიუმებით არიან ისინი უდავოდ აღიარებული.

დეფერენციული თეორია კიდევ უფრო შორს მიდის რელიგიის განმარტების მოქნილობაში და ფოკუსი გადააქვს კითხვაზე, თუ რა ფარგლებში შეუძლიათ სასამართლოებს, ან სხვა სახელმწიფო ინსტიტუტებს გადასცენ უფლებამოსილება მორწმუნე თემს, განმარტოს არის თუ არა ის რელიგიური. ამ თეორიის მთავარი ღერძი დგას „თვითგანმარტვის“ იდეაზე, რომელიც რელევანტურია და ხშირ შემთხვევაში გადამწყვეტი ფაქტორია სასამართლოს გადანყვეტილებებში. ამ შემთხვევაში უფრო მხარდაჭერილია დიფერენციული თეორიის შეზღუდვა, ვინაიდან ზედმეტი მოქნილობა მეტი ინტერპრეტაციის საშუალებას დატოვებდა. ეს გულისხმობს, რომ სახელმწიფოებს რთავს ადამიანებს განახორციელონ კონკრეტული რელიგიური პრაქტიკა, მაშინ, სანამ ეს ქმედება არ წარმოშობს ჩარევის გარდაუვალ საჭიროებას. სახელმწიფომ უნდა მიიღოს ადამიანების მიერ საკუთარი რელიგიის თვითგანსაზღვრა, თუკი არ არსებობს დამატებული მიზეზი იმისა, რომ არ აღიაროს ეს განმარტება.¹¹⁰

ამასთანავე, რელიგიის განმარტება არის ის, რაზეც სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობა დგას. ის გავლენას ახდენს იმაზეც, თუ როგორი ინტერაქციაა სხვადასხვა რელიგიებს შორის სახელმწიფოში. ამასთანავე, რელიგიებმა შეიძლება გამოიყენონ განმარტება, როგორც მათი ავტონომიის ნაწილი, ვინაიდან ადამიანები თავის თავს განსაზღვრავენ არა მხოლოდ სიტყვებით, არამედ ქმედებითაც. აქედან გამომდინარე, თვითგანსაზღვრის შეზღუდვა შეიძლება იყოს რელიგიის თავისუფლების შეზღუდვა.¹¹¹ ლიტერატურაში განსაზღვრულია, რომ მტკიცების ტვირთი არის მოსარჩელეზე – მან უნდა დაამტკიცოს, რომ ნამდვილად სწამს ის, რაზეც მოთხოვნას აცხადებს. მტკიცებულება შეიძლება სხვადასხვა იყოს, რაც რწმენის შინაარსზეა დამოკიდებული. სახელმწიფოსთან მიმართებაში მტკიცების ტვირთი გაცილებით მკაცრია, ვინაიდან მან უნდა დაამტკიცოს არსებობს თუ არა ისეთი მიზეზი, რაც გადანონის პირის/ორგანიზაციის თვითგანსაზღვრის უფლებას რელიგიურ ან არარელიგიურ მორწმუნედ.¹¹²

გემოლწერილი მოკლე ანალიზი რელიგიის განმარტების თეორიებთან დაკავშირებით იძლევა იმის დასკვნის საშუალებას, რომ რელიგიის თავისუფლების თანამედ-

110 Durham and Sewell, Definition of Religion, in *Religious Organizations in the United States: A study of Identity, Liberty and the Law*, 3, at 38 (James A. Serritella, ed, Carolina Academic Press 2006).

111 Law and Religion, pg. 43.

112 Durham and Sewell, pg 39.

როგე სტანდარტები უფრო ფართო თვითგანსაზღვრის უფლებას აძლევს რელიგიურ და არარელიგიურ ორგანიზაციებს. ამ პრინციპს უსვამს ხაზს ეუთოს და ვენეციის კომისიის 2014 წლის რეკომენდაციებიც.¹¹³ ამიტომ სახელმწიფოს მხრიდან მყიდვე და მოუქმელი დეფინიციები ამ თავისუფლებაში ჩარევის მაღალ რისკებს შეიცავს. ხოლო იმისათვის, რომ დეფინიციის მოქნილობამ ზედმეტად ფართო უფლებები არ მიანიჭოს რელიგიის თავისუფლებით დაცულ ობიექტს არაკეთილსინდისიერი მიზნებისთვის, არსებობს სასამართლო პრაქტიკით დადგენილი შეფასების ტესტი, რომელიც განსაზღვრავს, ლეგიტიმურია თუ არა ჩარევა და რამდენად სწორად განსაზღვრავს ესა თუ ის ორგანიზაცია თავს რელიგიურად თუ არარელიგიურად.

ადამიანის უფლებათა კომიტეტი სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა პაქტის მე-18 მუხლის ზოგად კომენტარში განმარტავს, რომ ეს მუხლი იცავს თეისტურ, არათეისტურ და ათეისტურ რწმენებს, ისევე, როგორც უფლებას, არ გქონდეს რაიმე აღმსარებლობა ან რწმენა. კომიტეტი აღნიშნავს, რომ „ის არ ეთანხმება რომელიმე რელიგიის ან რწმენის რაიმე მიზნით დისკრიმინაციას, მათ შორის, იმ შემთხვევაში, თუ ეს რელიგია/რწმენა არის ახალი ჩამოყალიბებული, ან წარმოადგენს რელიგიურ უმცირესობას და ამის გამო ხდება ტრადიციული რელიგიური თემის მხრიდან შევიწროების სუბიექტი“.¹¹⁴ ამიტომ, იმისათვის, რომ ეს ტერმინი იყოს შესაბამისობაში ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტებთან, მას უნდა ჰქონდეს მაქსიმალურად ფართო გამოყენების არეალი, არ უნდა იყოს შეზღუდული ტრადიციული რელიგიების და რწმენების იდეებით. ტერმინი უნდა იყოს ერთგვარად განცალკევებული რელიგიისგან ისე, რომ კანონმა დაიცვას რელიგიის და რწმენის თავისუფლება, რაც ნიშნავს თეისტურ, არათეისტურ, ათეისტურ და აგნოსტიკურ რწმენებსაც.¹¹⁵

რაც შეეხება რელიგიის და რწმენის თავისუფლების შინაარსს, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დაცვის ინსტრუმენტები განმარტავს, რომ რელიგიის განხორციელება ხდება ღვთისმსახურებით, სწავლებით, პრაქტიკით და მარხვით.¹¹⁶ პრაქტიკა ღვთისმსახურების გარდა მოიცავს არა მხოლოდ ცერემონიულ ღონისძიებებს, არამედ ჩვეულებებს, მარხვას, რელიგიური სამოსის ტარებას, მონაწილეობას რიტუალებში, სპეციალური ენის გამოყენებას და სხვა.¹¹⁷ გარდა ამისა, რელიგიის ან რწმენის პრაქტიკა ან სწავლება მოიცავს რელიგიური ჯგუფების მიერ მათი ძირითადი საქმიანობის შემადგენელ ელემენტებს, როგორიცაა თავისუფლება, აირჩიო რელიგიური ლიდერი, მღვდელი, მასწავლებელი, თავისუფლებას დააფუძნო სემინა-

113 Guidelines on the Legal Personality of Religious or Belief Communities, OSCE/ODIHR, 2014.

114 Human Rights Committee, General Comment 22, article 18(2).

115 Law and Religion, pg. 40

116 ICCPR, article 18.

117 ადამიანის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N22.

რეიები და რელიგიური სასწავლებლები, თავისუფლებას გაავრცელო და დაამზადო რელიგიური ტექსტები.¹¹⁸

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, რელიგიის ან მასთან დაკავშირებული რომელიმე ტერმინის განმარტება და კონკრეტულ იურიდიულ კონტექსტში მოქცევა ურთულესი დავალებაა კანონმდებლისთვის, რომელმაც უნდა გაიაროს მაღალი ხარისხის შემოწმება და დაკვირვება, რომლის ყოველი სიტყვა უნდა იყოს მოზომილი, რათა არ შეიზღუდოს რელიგიის თავისუფლებისთვის დადგენილი მაღალი სტანდარტები. რელიგიის შესახებ სპეციალურ კანონებზე დაკვირვება ცხადყოფს, რომ ამგვარი დეფინიციები ყოველთვის პრობლემურია.

მაგალითად, მოლდოვის კანონი რელიგიურ კულტს განმარტავს შემდეგი სახით: „იურიდიული პირის სტატუსის მქონე რელიგიური სტრუქტურა, რომელიც მოქმედებს მოლდოვის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე, საკუთარი დოქტრინული, კანონიკური, მორალური და დისციპლინური ნორმების შესაბამისად, ისტორიული და წეს-ჩვეულებით ტრადიციებით, რომელიც არ ეწინააღმდეგება მოქმედ კანონმდებლობას და შექმნილია მოლდოვის იურისდიქციაში მყოფ პირთა მიერ, რომლებიც ერთობლივად გამოხატავენ საკუთარ რელიგიურ მრწამსს და მისდევენ დადგენილ ტრადიციებს, ცერემონიებს, წესებს“.

სომხეთის კანონი რელიგიური ორგანიზაციის დეფინიციის მოიაზრებს არაერთ მოთხოვნას კუმულატიურად, მათ შორის იმას, რომ ორგანიზაცია არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საზოგადოების მორალს და მართლწესრიგს, ასევე, უნდა ეფუძნებოდეს რომელიმე ისტორიულ-კანონიკურ წმინდა წიგნს, შედიოდეს თანამედროვე რელიგიური თემების შემადგენლობაში და სხვა. ამგვარი დეფინიციები აჩენს ეჭვებს, რომ მორგებულია მხოლოდ არსებული რელიგიებზე და გზას უკეტავდა ახალ რელიგიურ გაერთიანებებს, იყვნენ აღიარებული ამავე კანონის ფარგლებში, სხვა რელიგიების თანასწორად. ამასთანავე, ყველა რელიგიისგან მოითხოვს, ჰქონდეს ტრადიციული ისტორიული წეს-ჩვეულებები, ემყარებოდნენ წმინდა წიგნებს და სხვა.

2.5. მარეგისტრირებელი ორგანო

უმეტეს შემთხვევაში რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ კანონმდებლობით მარეგისტრირებელი ორგანო მუდმივმოქმედი სახელმწიფო ორგანოა – ეს შეიძლება იყოს სახელმწიფო კომიტეტი, ან საბჭო რელიგიური საქმეების შესახებ, ან მთავ-

118 Joint Opinion on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR, §§22-24.

რობის სტრუქტურული ერთეულის ქვეშ არსებული ორგანო – იუსტიციის სამინისტრო, ან კულტურის სამინისტრო.¹¹⁹ ბოლო დროს გავრცელდა მარეგისტრირებელი ფუნქციების სასამართლოსთვის გადაბარების ტენდენცია (ესტონეთი, უნგრეთი, ალბანეთი, ბულგარეთი).¹²⁰ სასამართლო სისტემისთვის რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციის ფუნქციის დაკისრება შეიძლება პოზიტიური ცვლილება იყოს იმ პირობებში, როცა სასამართლო დამოუკიდებელი ორგანოა და დაცლილია პოლიტიკური თუ სხვა სახის გავლენებისგან. წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლომაც შეიძლება გამოავლინოს დისკრიმინაციული მიდგომა რეგისტრაციასთან დაკავშირებით, როგორც ეს მოხდა მოსკოვის სასამართლოს მიერ იეჰოვას მოწმეებისთვის რეგისტრაციის აკრძალვის დროს 2004 წელს. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ 2010 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებაში დაადგინა კონვენციის მე-9 (ფიქრის, რწმენისა და რელიგიის თავისუფლება) და მე-11 მუხლების (შეკრების და გაერთიანების თავისუფლება) დარღვევა.¹²¹

სპეციალური კანონები მარეგისტრირებელი ორგანოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების ვადად ძირითადად ერთ თვემდე პერიოდს განსაზღვრავს.¹²² ყველაზე მცირე პერიოდი განსაზღვრულია რუმინეთის არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ კანონით (3 დღე). ისეთი კანონები, რომელიც არ აწესებს მარეგისტრირებელი ორგანოს მიერ განხილვის ვადას (ალბანეთი, ჩეხეთი, ესტონეთი, მაკედონია, სლოვაკეთი), ან ადგეს შეუსაბამოდ დიდ დროს (ლიეტუვის კანონით განსაზღვრულია 6 თვე) ან იძლევა გახანგრძლივების საშუალებას (ბელორუსი, ლატვია, რუსეთი) პრობლემური და შეუსაბამოა რელიგიის თავისუფლების პრინციპებთან.¹²³

რელიგიის თავისუფლების შეფასებისას რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციაზე უარის თქმის საფუძვლები ცალკე განხილვის საგანია. სპეციალური კანონები რეგისტრაციაზე უარის თქმის საფუძვლად ხშირად ადგენს რელიგიური გაერთიანების საქმიანობის შეუსაბამობას კონსტიტუციასთან და კანონთან,¹²⁴ ან თუ მისი საქმიანობა არ არის რელიგიური თავისი ბუნებით,¹²⁵ ან თუ ეს რელიგიური გაერთიანება

119 აზერბაიჯანი – რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ სახელმწიფო კომიტეტი; ბელარუსი – რელიგიური საკითხების სამთავრობო ორგანო, ჩეხეთი – კულტურის სამინისტროს რელიგიური დეპარტამენტი; ლატვია – რელიგიურ საკითხთა საბჭო; ლიეტუვა და რუსეთი – იუსტიციის სამინისტრო;

120 Law and religion, pg 28.

121 CASE OF JEHOVAH'S WITNESSES OF MOSCOW AND OTHERS v. RUSSIA (Application no. 302/02), 10 June, 2010.

122 სომხეთის კანონი (მუხლი 16); აზერბაიჯანის კანონი (მუხლი 16); ბელარუსის კანონი (მუხლი 16; განისაზღვრება 1 თვე, თუმცა 6 თვემდე გადავადდება შესაძლებელია თუ რელიგიური ორგანიზაცია ემსახურება „უცნობ“ რწმენას); ლატვია (მუხლი 8.2); მოლდოვა (მუხლი 14); რუსეთი (მუხლი 11); უკრაინა (მუხლი 14).

123 Law and religion, pg. 29.

124 ალბანეთის კანონი არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ, მუხლი 5; სომხეთის კანონი, მუხლი 16; აზერბაიჯანის კანონი, მუხლი 13; ხორვატიის კანონი, მუხლი 22; ჩეხეთის კანონი, მუხლი 5; ესტონეთის კანონი, მუხლი 14(1); უნგრეთის კანონი მუხლი 11; ლატვიის კანონი, მუხლი 11(1.2); რუსეთის კანონი, მუხლი 2.1. სლოვაკეთის კანონი, მუხლი 15-16; უკრაინის კანონი, მუხლი 15;

125 სომხეთის კანონი, მუხლი 5; ჩეხეთის კანონი, მუხლი 3; რუსეთის კანონი, მუხლი 12.1.

იმავე სახელით უკვე რეგისტრირებულია.¹²⁶ უარის თქმის საფუძვლები უნდა იყოს ვინაოდ ფორმულირებული და ინტერპრეტირებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში გაფართოვდება რელიგიის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძვლები და მოტივები, ასევე გაიზრდება დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილებების მიღების ალბათობაც. თუკი არ არსებობს საფრთხის მიყენების პირდაპირი რისკი, რაც რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაციამ შეიძლება გამოიწვიოს, მაშინ გაუმართლებელია მასზე უარის თქმა.¹²⁷ გადაწყვეტილება რეგისტრაციის შესახებ არ უნდა ემყარებოდეს იმ მოტივებს, არის თუ არა რელიგია ტრადიციული, ახალი თუ რაიმე ისტორიული ფესვების მქონე კონკრეტულ საზოგადოებაში. რელიგიურ ორგანიზაციებს უნდა ჰქონდეთ მეტი მოქნილობა და თავისუფლება, როგორც ეს ზემოთ განხილულ საერთაშორისო სტანდარტებში ჩანს. ზოგიერთი კანონი ითვალისწინებს ბუნდოვან მითითებებს მორალზე და მოქალაქეების ჯანმრთელობაზე (ხორვატია, მუხლი 22.2.; ჩეხეთი, მუხლი 5; სლოვაკეთი, მუხლი 15-16; პოლონეთი, მუხლი 33; რუსეთი მუხლი 14). მსგავსი შეზღუდვები შეიძლება დარეგულირდეს სამედიცინო კანონმდებლობის სპეციალური ნორმებით, თუმცა, არ უნდა იყოს შემაფერხებელი გარემოება რელიგიური გაერთიანებისთვის სამართლებრივი სტატუსის მისანიჭებლად.¹²⁸

2.6. რელიგიური ორგანიზაციის დაშლა

რელიგიური ორგანიზაციების/გაერთიანებების დაშლა შეიძლება მოხდეს ნებაყოფლობით ან იძულებით. ნებაყოფლობითი დაშლა ცხადია, არ საჭიროებს დამატებით განმარტებებს, იძულებითი დაშლისას კი ვრცელდება ის საერთაშორისო სტანდარტები და პრინციპები, რომელიც იცავს რელიგიის პრაქტიკის უფლებას კოლექტიურად და უფლებას სამართლებრივი სტატუსის მიღებასთან დაკავშირებით.¹²⁹

რელიგიის შესახებ სპეციალურ კანონები, რომლებიც არეგულირებს რელიგიური ორგანიზაციების დაშლის შესახებ საკითხებს, ძირითადად განსაზღვრავს იძულებითი დაშლის შემდეგ საფუძვლებს: კანონის/კონსტიტუციის უხეში დარღვევა,¹³⁰ საჭარო უსაფრთხოების დარღვევა, ან ზიანი ეროვნული უსაფრთხოებისთვის,¹³¹ კონსტიტუციური წყობის ძალადობრივი გზით შეცვლის მცდე-

126 ხორვატია, ესტონეთი, ჩეხეთი, უნგრეთი, ლატვია.

127 Law and religion, pg. 30.

128 Law and religion, pg. 31.

129 CDL-AD(2004)028, Guidelines For Legislative Reviews of Laws Affecting Religion or Belief, p.12

130 ალბანეთი, მუხლი 44; სომხეთი, მუხლი 16; აფერბაიჯანი, მუხლი 59; ბელორუსი, მუხლი 39; ხორვატია, მუხლი 23(1); ლატვია, მუხლი 18(4); უკრაინა, მუხლი 16, ა.შ.

131 სომხეთის კანონი, მუხლი 3; ბელარუსის კანონი, მუხლი 39; ხორვატიის კანონი, მუხლი 23(1); ჩეხეთის კანონი, მუხლი 5; ლატვიის კანონი, მუხლი 18 (4); რუმინეთის კანონი, მუხლი 56(1). ა.შ.

ლობა ან სახელმწიფოს ერთიანობის დარღვევა,¹³² სოციალური, რასისტული, ეთნიკური ან რელიგიური შუღლის გაღვივება,¹³³ მოქალაქეების ჯანმრთელობის ან მორალის ხელშეუხებლობის დარღვევა,¹³⁴ სხვა მოქალაქეების თავისუფლების და უფლებების ხელყოფა.¹³⁵

რელიგიური ორგანიზაციის დაშლა არის ის უკიდურესი ზომა, რომელიც სახელმწიფომ შეიძლება მიიღოს უხეში, მასობრივი ან განმეორებადი მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში. თუკი კონკრეტული დანაშაული ან დარღვევა ჩაიდინა რელიგიური ორგანიზაციის ერთმა ან რამდენიმე წევრმა, ორგანიზაციის დაშლის შესახებ გადაწყვეტილება არ არის პროპორციული და საჭირო, ვინაიდან შესაძლებელია ინდივიდუალური სანქციების გამოყენება. თუკი თვითონ ორგანიზაცია არ არის ჩართული არაკანონიერ საქმიანობაში, ინდივიდების მიერ ჩადენილი დანაშაულის გამო რელიგიური საქმიანობის შეზღუდვა არ არის შესაბამისობაში რელიგიის თავისუფლების სტანდარტებთან. რელიგიის შესახებ ზოგიერთი სპეციალური კანონი სწორედ მაშინ უშვებს ორგანიზაციის დაშლას, თუკი თვითონ ის არის ჩართული არაკანონიერ საქმიანობაში.¹³⁶

ვენეციის კომისიის განმარტებით, რელიგიური ორგანიზაცია მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება გაუქმდეს სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად, თუკი მან „მრავალგზის დაარღვია კანონი ან ეს კანონდარღვევა იყო მძიმე თავისი არსით“. ეს უნდა განიმარტოს და პროპორციულად უნდა იყოს გამოყენებული ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლით დადგენილი სტანდარტების შესაბამისად.¹³⁷

ამასთანავე რელიგიური ორგანიზაციის იძულებითი დაშლის საფუძვლები უნდა განიმარტოს ვიწროდ, დემოკრატიული საზოგადოების გადაუდებელი აუცილებლობის არსებობის პირობებში. ორგანიზაციის სამართლებრივი სტატუსის შეზღუდვა დაუშვებელია, თუკი ის შინაარსობრივად განიხილავს რელიგიური ორგანიზაციის სწავლებას და რწმენას, თუკი მაგალითად ის ეხება მოქალაქეების

132 ბელარუსის კანონი, მუხლი 39, ლატვიის კანონი, მუხლი 18(4); რუმინეთის კანონი, მუხლი 56(1); უკრაინის კანონი მუხლი 3;

133 აზერბაიჯანის კანონი, მუხლი 1; ბელარუსის კანონი, მუხლი 39; ხორვატიის კანონი, მუხლი 23(1); ლატვიის კანონი, მუხლი 18(4); ლიეტუვის კანონი, მუხლი 20; ა.შ.

134 სომხეთის კანონი, მუხლი 3; ბელარუსის კანონი, მუხლი 39; ხორვატიის კანონი, მუხლი 23(1); ჩეხეთის კანონი, მუხლი 5; ლატვიის კანონი, მუხლი 18 (4); ა.შ.

135 სომხეთის კანონი, მუხლი 3; ბელარუსის კანონი, მუხლი 39; ხორვატიის კანონი, მუხლი 23(1); ჩეხეთის კანონი, მუხლი 5; ლატვიის კანონი, მუხლი 18 (4); ა.შ.

136 ალბანეთის კანონი არაკომერციული ორგანიზაციების შესახებ, მუხლი 44(ბ); ლიტვის კანონი, მუხლი 20.

137 CDL-AD(2010)054, Interim Joint Opinion on the law on making amendments and supplements to the law on freedom of conscience and religious organisations and on the laws on amending the criminal code; the administrative offences code and the law on charity of the Republic of Armenia by the Venice Commission and OSCE/ODIHR, §§97-98.

ჯანმრთელობის საკითხებს, ან განათლებას და სხვა. მსგავსი საკითხები სახელმწიფომ შესაძლებელია სპეციალური კანონმდებლობით დაარეგულიროს, თუმცა, არ უნდა წყვეტდეს რელიგიური ორგანიზაციისთვის სამართლებრივი სტატუსის მინიჭების ან ჩამორთმევის საკითხს.¹³⁸ რთულია, წარმოიდგინო ისეთი სიტუაციები, როდესაც აუცილებელი და პროპორციულია ორგანიზაციის სამართლებრივი სტატუსის მოშლა მხოლოდ მისი რწმენის და სწავლების გამო. ეს შესაძლებელია მოხდეს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ორგანიზაცია, როგორც ასეთი, თვითონ არის გადაუდებელი საფრთხის წარმომშობი და მისი ბუნება მავნებელია, და მხოლოდ მისი წევრობაც კი საკმარისია, რომ ინდივიდი არაკანონიერი საქმიანობის ინსტრუმენტად გამოიყენოს.¹³⁹ ამასთანავე, ყურადსაღებია, რომ რელიგიური ორგანიზაციების მიერ მხარდაჭერილი სამოქალაქო დაუმორჩილებლობა და ოპონირება ტრადიციულად ხშირად გამხდარა დემოკრატიული რეფორმების წყარო. ამიტომ დებულებები, რომლებიც საფუძველს უდებენ რელიგიური ორგანიზაციის სტატუსის მოშლას კანონთან წინააღმდეგობის გამო, საფრთხეს უქმნის და „ყინავს“ გამოხატვის თავისუფლებას, რომელიც ღია საზოგადოებაში მორალური დიალოგის მნიშვნელოვანი ნაწილია, რაც ტრანსფორმაციების და პროგრესის საფუძველიც შეიძლება გახდეს.¹⁴⁰ ამიტომ ნებისმიერი მსგავსი შეზღუდვა უნდა იყოს მკაცრად და ვიწროდ განსაზღვრული და ინტერპრეტირებული, არ უნდა იყოს გამოყენებული პოლიტიკური ნიშნით, კონკრეტული რელიგიური ორგანიზაციის დისკრიმინირების მიზნით.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ კანონი უნდა იძლეოდეს რელიგიური ორგანიზაციის დაშლის შესახებ გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლებას, ხოლო გადაწყვეტილება უნდა იყოს წერილობითი ფორმით და დასაბუთებული.¹⁴¹

2.7. სპეციალური კანონით გათვალისწინებული პრეფერენციები რელიგიური ორგანიზაციებისთვის

რელიგიურ ორგანიზაციად რეგისტრაცია უკავშირდება სამართლებრივ სტატუსთან მიბმულ სტანდარტულ ბენეფიტებს, რომელიც რელიგიის თავისუფლების განხორციელებაში ეხმარება რელიგიურ ორგანიზაციებსა და ჯგუფებს. კერძოდ, სამართლებრივი სტატუსის მიღება ორგანიზაციებს საშუალებას აძლევს შეიძინონ საკუთრება, დადონ ხელშეკრულებები, მიმართონ სასამართლოს და დაიცვან ორგანიზაციის

138 Law and religion, pg. 35.

139 Law and religion, pg 36.

140 Law and religion, 36.

141 CDL-AD(2012)022, Joint Opinion on the Law on Freedom of Religious Belief of the Republic of Azerbaijan by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR, §§93-94

უფლებები და ინტერესები, და ჩაერთონ სხვა რუტინულ სამართლებრივ პროცედურებში როგორც სამართლებრივი სტატუსის მქონე პირები.¹⁴²

გარდა ამისა, რელიგიურ ორგანიზაციებს შეუძლიათ ისარგებლონ საბიუჯეტო გადასახადებისგან გათავისუფლებასთან დაკავშირებული შეღავათებით. კონკრეტული სახელმწიფოს ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, ფინანსური შეღავათები შეიძლება იყოს შეზღუდული ან გულუხვი, თუმცა ზოგადად შეღავათების სტრუქტურა არ უნდა იყოს დისკრიმინაციული. ძირითადად რელიგიური ორგანიზაციები თავისუფლდებიან გადასახადებისგან, მათი საქველმოქმედო შემოწირულობები თავისუფლდება გადასახადებისგან, დღგ-სგან თავისუფლდება რელიგიური ნივთების ექსპორტ-იმპორტი.¹⁴³

როგორც წესი, გადასახადებისგან გათავისუფლება მიბმულია სამართლებრივი სტატუსის ქონასთან.

პრივილეგიების მინიჭების საკითხი შეიძლება უფრო გაფართოვდეს კონკრეტული ქვეყნების კანონმდებლობით, რაც თავის მხრივ ზრდის დისკრიმინაციული მოპყრობის რისკებს. როგორც წესი, ისეთი შეღავათები, როგორიც არის სუბსიდიები ისტორიული შენობების შესანარჩუნებლად,¹⁴⁴ რელიგიური პირებისთვის პენსიების დაწესება,¹⁴⁵ კულტურული, საქველმოქმედო და რელიგიური აქტივობების დაფინანსება¹⁴⁶, უნდა მიემართებოდეს ყველა რელიგიურ ორგანიზაციას, სუბსიდირება უნდა იყოს გამკვირვალე, ღია და არადისკრიმინაციული.¹⁴⁷ ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე *Jehova's Witnesses of Moscow and others vs Russia*¹⁴⁸ დაადგინა, რომ, თუ სახელმწიფო გასცემს არსებით პრივილეგიებს რელიგიურ ჯგუფებზე სპეციალური სტატუსის შესაბამისად, მაშინ სახელმწიფომ უნდა დაადგინოს შესაბამისი საკანონმდებლო ჩარჩო, რომელიც ყველა რელიგიურ ჯგუფს მისცემს თანაბარ შესაძლებლობებს მიიღონ ეს სტატუსი და კრიტერიუმები უნდა დადგინდეს დისკრიმინაციის გარეშე.

142 Venice Commission and OSCE/ODHIR joint Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, pp.11-12 ალბანეთის კანონი, მუხლი 14; სომხეთის კანონი, მუხლი 14; აზერბაიჯანის კანონი, მუხლი 11; ხორვატიის კანონი, მუხლი 6(3); ჩეხეთის კანონი, მუხლი 6(1); უნგრეთის კანონი, მუხლი 13; ლატვიის კანონი, მუხლი 13(1); ლიეტუვის კანონი, მუხლი 10.

143 პოლონეთის კანონი, მუხლი 13; ლიეტუვის კანონი, მუხლი 16; მოლდოვის კანონი, მუხლი 27; ა.შ.

144 ბელარუსის კანონი, მუხლი 30; რუსეთის კანონი, მუხლი 4.3.

145 აზერბაიჯანის კანონი, მუხლი 27; მოლდოვის კანონი, მუხლი 48.

146 ხორვატიის კანონი, მუხლი 18(3); უნგრეთის კანონი, მუხლი 19; ლიეტუვის კანონი, მუხლი 7; რუსეთის კანონი, მუხლი 18.3. ა.შ.

147 CDL-AD(2004)028, Guidelines for legislative reviews of laws affecting religion or belief, pp.11-12.

CDL-AD(2011)028, Joint Opinion on the draft law on freedoms of conscience and religion and on the laws making amendments and supplements to the criminal code, the administrative offences code and the law on the relations between the Republic of Armenia and the Holy Armenian Apostolic Church of the Republic of Armenia by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR, §76; CDL-AD(2012)004, Opinion on act CCVI of 2011 on the right to freedom of conscience and religion and the legal status of churches, denominations and religious communities of Hungary, §98.

148 *Religionsgemeinschaft Zeugen Jehovas v. Austria*.

კოსოვოსთან მიმართებაში ვენეციის კომისიის დასკვნაში განმარტებულია, რომ განსხვავებული მოპყრობის დადგენა რელიგიის შესახებ კანონში ისე, თითქოს კონკრეტული ხუთი რელიგიური გაერთიანება არის ისტორიული, კულტურული და სოციალური მემკვიდრეობის ნაწილი ქვეყანაში, დისკრიმინაციულ მიდგომას ამკვიდრებს. იმისათვის, რომ დისკრიმინაციული მიდგომა თავიდან იყოს აცილებული, არსებითაა, რომ კოსოვოს შესაბამისმა ორგანოებმა უზრუნველყონ სხვა რელიგიური ჯგუფების შეტანა ამ სიაში, რომელიც ასევე წარმოადგენენ კოსოვოს ისტორიულ კულტურულ და სოციალურ ნაწილს. ამ საკითხის გადანაცვებისას სხვა რელიგიური ჯგუფები უნდა შედარდეს ჩამოთვლილ ხუთ ჯგუფს და ეს შეფასების ზღვარი (margin of appreciation), რაც სახელმწიფო უწყებებს აქვთ, უნდა იყოს შესაბამისობაში ევროპულ სტანდარტებთან. ამისათვის სახელმწიფომ უნდა დაადგინოს ნეიტრალური კრიტერიუმები, რომელიც თანასწორ საფუძველს შექმნის და არ მიაკუთვნებს რომელიმე ორგანიზაციას სპეციალურ პრივილეგიებს.¹⁴⁹

2.8. სხვა შინაარსობრივი საკითხები რელიგიის კანონებში

რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონები კრიტიკის ობიექტი მათ მიერ რელიგიურ საკითხებში შინაარსობრივი განხილვის და ჩარევის გამოც ხდება, რაც როგორც ზემოთ იყო განხილული, პირდაპირ წინააღმდეგობაში მოდის რელიგიის თავისუფლებით დადგენილ სტანდარტებთან და პრინციპებთან.

მსგავსი შინაარსობრივი ჩარევების და რეგულაციების მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ რუმინეთის კანონი რელიგიის თავისუფლებისა და რელიგიური დენომინაციების ზოგადი სტატუსის შესახებ. ეს კანონი ვენეციის კომისიის კრიტიკის საგანი გახდა მასში არსებული რთული სარეგისტრაციო მოთხოვნების და შემზღუდავი შინაარსობრივი საკითხების გამო. უფრო კონკრეტულად კი რუმინეთის კანონმდებლობა დენომინაციის აღიარებისთვის ითხოვს, რომ ისინი „საფრთხეს არ უნდა უქმნიდნენ საჯარო უსაფრთხოებას, წესრიგს, ჯანმრთელობას, მორალს ან ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებსა და თავისუფლებებს“. მსგავსი ზოგადი ჩანაწერი რელიგიური დენომინაციის რეგისტრაციის დროს სახელმწიფოს ჩარევის ფართო საფუძვლებს უტოვებს, რაც მკაცრად გააკრიტიკა ვენეციის კომისიამაც ამ კანონზე წარდგენილ მოსაზრებაში. იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ რუმინეთის კანონმდებლობა რთულ მოთხოვნებს უწესებს ახალ დენომინაციებს დასარეგისტრირებლად (დენომინაციას 12 წლიანი გამოცდილება და მოსახლეობის 0.1%, (დაახლოებით 20.000 ადამიანი) მიმდევარი უნდა ჰყავდეს იმისათვის, რომ დარეგისტრირდეს) და კანონშივე აღიარებს 18 ძირითად დენომინაციას, რომელიც უკვე

149 CDL-AD(2014)012, Opinion on the draft law on amendments and supplementation of law no. 02/L-31 on freedom of religion of Kosovo*, §§60, 61, and 62.

წლებია მოქმედებს რუმინეთის ტერიტორიაზე, აშკარაა, რომ სახელმწიფო ორგანოებმა დაიტოვეს ჩარევის ფართო სივრცე იმისათვის, რათა არ დაარეგისტრირონ კონკრეტული დენომინაცია, თუ ის ამ ჩანაწერს ვერ დააკმაყოფილებს.

უსაფრთხოების, საზოგადოებრივი წესრიგის, ჯანმრთელობის, მორალის და სხვა-თა უფლებების დაცვის მიზნით რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციაზე უარს და მათი საქმიანობის შეზღუდვას ითვალისწინებს ბულგარეთის, ლატვიის, ლიეტუვის, რუმინეთის, კანონები რელიგიის და რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ.¹⁵⁰ განსაკუთრებით იმ ფონზე, როდესაც რეგისტრაციის პროცედურა ითხოვს რელიგიური ორგანიზაციისგან მისი საქმიანობის, დოგმატიკის, სწავლების და რელიგიური ცერემონიის ფორმების შესახებ ინფორმაციის წარდგენას შესაბამის მარეგისტრირებელ ორგანოში, სახელმწიფოს ეძლევა იმის ფართო შესაძლებლობა, შევიდეს კონკრეტული რელიგიის სწავლების ან ცერემონიების შინაარსობრივ განხილვაში და შეაფასოს, მოდის თუ არა ის წინააღმდეგობაში საზოგადოებრივ წესრიგთან, მორალთან, უსაფრთხოებასთან და სხვა.

რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონების მიერ რელიგიის თავისუფლებაში შინაარსობრივი ჩარევის კიდევ ერთი მაგალითია ლატვიის რესპუბლიკის კანონი, რომლის მე-6 მუხლის მიხედვით საჯარო სკოლებში მხოლოდ ქრისტიანული რელიგიის სწავლება შეიძლება, იმ პირობისთვის, რომლებმაც წერილობით გამოხატეს ამის სურვილი (სულ მცირე 10 მოსწავლე). ქრისტიანული რწმენის და ეთიკის სწავლება სახელმწიფოს ბიუჯეტით ფინანსდება.

რელიგიის შესახებ სპეციალურ კანონებზე დაკვირვება ავლენს სხვაგვარ შინაარსობრივ შეზღუდვებსაც, რომელიც კონკრეტული რელიგიის თავისუფლების სრულად განხორციელებისთვის დამაბრკოლებელი შეიძლება აღმოჩნდეს და არ იყოს გამართლებული დადგენილი საერთაშორისო სტანდარტებით. მაგალითად ლიეტუვის კანონი განსაზღვრავს რელიგიური რიტუალების ჩატარების ადგილებს, რომელიც შეიძლება იყოს საკულტო დანიშნულების შენობა-ნაგებობები და მათი მიმდებარე ტერიტორია, მოქალაქეთა სახლები, დაკრძალვები და სასაფლაოები. მათ რიცხვს მოთხოვნის შესაბამისად შეიძლება დაემატოს საავადმყოფოები, საპატიმროები, სხვა საჯარო სივრცეები თუკი ამ მოთხოვნას დააკმაყოფილებენ შესაბამისი ორგანოები და არ შეუქმნიან საფრთხე საჯარო წესრიგს, სხვების ჯანმრთელობას და სხვა.

¹⁵⁰ ბულგარეთის რესპუბლიკის კანონი რელიგიური დენომინაციების შესახებ, მუხლი 7. ლატვიის კანონი რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ, მუხლი 8.

2.9. დასავლეთ ევროპის გამოცდილება

რელიგიის შესახებ კანონზე მსჯელობისას ხშირად აღნიშნავენ, რომ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებშიც არსებობს გამოცდილება მსგავსი კანონების მიღებასთან დაკავშირებით. სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია დასავლეთ ევროპის ქვეყნების გამოცდილების და რელევანტური კანონების მიღების ისტორიული და პოლიტიკური კონტექსტის უკეთესი გააზრება.

ეუთოს წევრმა ქვეყნებმა 1989 წელს ვენის დოკუმენტის მიღებით აიღეს ვალდებულება, რომ „მორწმუნეთა თემის მოთხოვნის შესაბამისად, მიანიჭებდნენ შესაბამის სტატუსს მათი რწმენის პრაქტიკის თავისუფლად განსახორციელებლად. ეს ვალდებულება ბევრ ქვეყანაში სრულდება, თუმცა არსებობს გამოწვევები სავალდებულო რეგისტრაციის დაწესებით და სხვა პრაქტიკული პრობლემები, რომელიც არ რჩება კრიტიკის გარეშე შესაბამისი ორგანოების მხრიდან. მნიშვნელოვანია, რომ პრაქტიკაც ვითარდება და იხვეწება რელიგიის თავისუფლების სტანდარტების გასამყარებლად. ამასთან დაკავშირებით არსებობს ეუთოს ადამიანის უფლება ინსტიტუტის (ODIHR) და ვენეციის კომისიის არაერთი დასკვნა და რეკომენდაცია, რომლებიც ზემოთაც იყო განხილული, მათ შორის არის 2004 და 2014 წელს გამოცემული სახელმძღვანელოები რელიგიის თავისუფლების კუთხით კანონმდებლობის გადახედვისთვის.¹⁵¹ სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანია, რომ ნებისმიერი ქვეყნის გამოცდილების გაზიარებისას მხედველობაში იყოს მიღებული, როდის მოხდა ამ ქვეყანაში ამა თუ იმ კანონის მიღება და რა შეფასებები ჰქონდა/აქვს მას დღევანდელი მიდგომებით, როგორ გამოიყენება დღეს ისინი პრაქტიკაში.

დასავლეთ ევროპის ქვეყნები, როგორც წესი არ განმარტავენ, რა არის რელიგია არც კონსტიტუციაში და არც სხვა შესაბამის კანონმდებლობაში და ამ საკითხის დადგენის კომპეტენციას დავის შემთხვევაში ძირითადად სასამართლოებს მიანდობენ.¹⁵² აქედან გამომდინარე, რელიგიის შესახებ განმარტებები მიმობნეულია სასამართლო პრაქტიკაში და ზოგჯერ სასამართლომ შეიძლება უარიც თქვას მის განმარტებაზე. მაგალითად, ბრიტანეთის სასამართლომ კონკრეტულ საქმეში დაადგინა, რომ ეს არ იყო საჭირო, რადგან საკმარისი იყო „რწმენა“ დადგენილიყო, ან მიიჩნია, რომ რთული იყო რელიგიის განსაზღვრა „განსაკუთრებით მზარდ მულტიკულტურულ ერაში“, სადაც ახალი რელიგიების წარმოშობის მზარდი ტენდენციაა.¹⁵³ სახელმწი-

151 Guidelines for Review of Legislation Pertaining to Religion or belief: <https://www.osce.org/odihr/13993?download=true>; Guidelines on the Legal Personality of Religious or Belief Communities, OSCE/ODIHR, 2014.

152 Norman Doe, *Law and Religion in Europe* Comperative Introduction, Oxford University Press 2011.pg 21. Romania: SC, Decisions 769, 7 March 2000 and 1124, 28 March 2000; Germany: CCt, BVerfGE 84, 341. Sweden a discrimination bill 2003: Proposition 2002/03:65, p 82.

153 UK: R v Secretary of State for Education, ex p Williamson [2005] UKHL 15, para 24.

ფოები შეთანხმდნენ, რომ რელიგია ფართოდ უნდა იყოს ინტერპრეტირებული და რომ „რელიგია“ არ მოიცავს მხოლოდ ეკლესიებს და ოფიციალურად აღიარებულ რელიგიურ თემებს, და რომ ზოგიერთი ეროვნული სასამართლო რელიგიის ზედმეტად იუდეურ-ქრისტიანული გაგების შეზღუდვისკენ იხრება (სლოვენია, ავსტრია, ესპანეთი).¹⁵⁴

დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში ასევე არსებობს თანხმობა იმაზე, რომ უნდა განისაზღვროს მინიმალური ობიექტური კრიტერიუმები, რომელსაც რელიგიური ორგანიზაციები ოფიციალურ აღიარებამდე უნდა აკმაყოფილებდნენ. თუმცა, კრიტერიუმები სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავდება. ზოგს ამგვარი კრიტერიუმი საერთოდ არ აქვს.¹⁵⁵ თუმცა, მაგალითად იტალიაში 1993 წელს სასამართლომ ეს კრიტერიუმები დაადგინა და ასეთად მიიჩნია – „საჯარო აღიარება“, „საზოგადოებრივი აზრი“ და „თვითაღქმა“.¹⁵⁶ პორტუგალიაში მიიჩნევენ, რომ მნიშვნელოვანია შეფასდეს რამდენად ფესვგადგმულია ეს ორგანიზაცია საზოგადოებაში.¹⁵⁷ გერმანიაში ადრეულ პერიოდში რელიგიის და რწმენის დეფინიცია უკავშირდებოდა კარგად ჩამოყალიბებულ რწმენებს, თუმცა, შემდგომში ეს მიდგომა შეიცვალა და ობიექტურად განიხილავენ შინაარსის და გარეგნული გამოხატულებების შესაბამისად, სადაც რელიგიური თვითაღქმაც მნიშვნელოვანია.¹⁵⁸

დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში პრაქტიკა ცვალებადია ასევე იმის განმარტებისას, თუ რა ელემენტებს მოიცავს რელიგია. ყველა თანხმდება მეტწილად რომ ეს არის „რწმენა“ „რწმენათა ერთობლიობა“ „რწმენის გაცხადება“ ან „სპეციალურად ფორმულირებული რწმენა“ (დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, ავსტრია, შვედეთი).¹⁵⁹

რაც შეეხება რეგისტრაციის წესს, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციისთვის კანონმდებლობით სხვადასხვა ალტერნატივაა შეთავაზებული. მაგალითად, **ესპანეთში** ასეთი სამი ფორმა არსებობს: „კონფესიურ რელიგიად“ რეგისტრაცია, რომელიც ძირითადი სამართლებრივი ფორმაა რელიგიური ორგანიზაციებისთვის და თემებისთვის. „რელიგიური პირად“ რეგისტრაცია, რომლის ფარგლებშიც ტერიტორიული და სტრუქტურული ერთეულები რეგისტ-

154 Slovenia: FRA 2007; Austria: ETA, Explanatory Notes: 'Religion is any religious, confessional belief'; Spain: CCT, Judgment 46/2001 of 15 February.

155 UK: R v Secretary of State for Education, ex p Williamson [2005] UKHL 15, paras 23–24:

156 Italy: CCT, Dec no 195, 27 April 1993: the Church of Scientology met the criteria of public recognition (pubblici riconoscimenti), common opinion (comune considerazione), and self-perception.

157 Law and Religion in Europe Comparative Introduction, pg. 22.

158 Law and Religion in Europe Comparative Introduction, pg. 22.

159 UK: for religion as 'faith and worship', see Re South Place Ethical Society, Barralet v AG [1980] 1 WLR 1565; R v Registrar General, ex p Segerdal [1970] 3 WLR 479; France: Lyon CA, 28 July 1997: 'common faith'; Austria: FLSCC, Explanatory Notes: religion is 'a structure of convictions'; Sweden: for debate on 'belief' signified by 'worship' (religion) or 'religious faith' (trosuppfattning) and its connection to 'conviction' (övertygelse), see government Proposition 2002/03:65, pp. 81–2.

რირდებიან, და „რელიგიური ფედერაციები“, რომელიც აერთიანებს რამდენიმე კონფესიას. საინტერესოა ასევე ის ფაქტიც, რომ ესპანეთში კანონითაა განსაზღვრული, რომ არ არსებობს სახელმწიფო რელიგია, არამედ ყველა სარწმუნოების წარმომადგენელს შეუძლია თანაბარი უფლებებით და პრივილეგიებით სარგებლობა. თუმცა, ერთ-ერთ გადანაცვეტილებში ეროვნულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ კათოლიკურ ეკლესიას უფრო მეტი პრიორიტეტი ჰქონდა კონკორდატის საფუძველზე ვიდრე პროტესტანტულს და ამით იყო განპირობებული მისი საგადასახადო შეღავათები.¹⁶⁰

პოლანდიაში იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს ერთ და იგივე უფლებები და ვალდებულებები აქვთ სამოქალაქო კანონმდებლობის თანახმად. რელიგიურ ორგანიზაციას შეუძლია მიიღოს სამართლებრივი სტატუსი როგორც ასოციაციამ, ფონდმა ან *sui generis* ეკლესიურმა ორგანიზაციამ და აქედან გამომდინარე, შეუძლია ჩაერთოს ნებისმიერი სამართლებრივ მოქმედებაში, როგორიცაა სარჩელის წარდგენა, კონტრაქტის დადება, მიწაზე მოთხოვნის უფლება და სხვა. ყველა რელიგიურ ორგანიზაციას ნებისმიერ ამ სამ კატეგორიაში აქვს ერთნაირი სამართლებრივი ქმედებების განხორციელების შესაძლებლობა.

იტალიაში შესაძლებელია რელიგიური თემი იყოს არარეგისტრირებული, თუმცა, თემი ვერ შეიძენს იურიდიულად აღიარებულ სტატუსს თუ მან არ წარადგინა სადამფუძნებლო დოკუმენტები და არ გაიარა რეგისტრაცია.

ასევე საინტერესოა, რომ **გერმანიაში** მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს როგორც რეგისტრირებული ასევე არარეგისტრირებული ორგანიზაციები, პრაქტიკაში სასამართლოები რეგისტრირებული რელიგიური ორგანიზაციის დებულებებს ანალოგიით იყენებენ არარეგისტრირებულებთან მიმართებაში.¹⁶¹ აქვე აღსანიშნავია, რომ ეუთოს და ვენეციის კომისიის რეკომენდაციები რეგისტრაციის პროცესში რთული და დისკრიმინაციული მოთხოვნების თავიდან არიდების მიზნით ამ სახელმწიფოების მიერ პრაქტიკაში არის გამოყენებული (შვედეთი, ესტონეთი, ალბანეთი, პოლონეთი).¹⁶²

პრივილეგიების და ბენეფიტების არადისკრიმინაციულად გადანაწილების საკითხზე ევროპის ქვეყნების პრაქტიკა ასევე განსხვავდება. **გერმანიაში** მხოლოდ საჯარო სამართლის იურიდიული პირები არიან გათავისუფლებული გადასახადებისგან. ამ პრაქტიკასთან დაკავშირებით ეუთოს რეკომენდაციაა, რომ პრივილეგიები უნდა ნაწილდებოდეს არადისკრიმინაციულად, და ის ფაქტი, რომ რომელიმე ქვეყანა-

160 Iglesia Bautista and Ortega Moratilla v Spain App no 17522/90 (1992) 72 D&R 256.

161 OSCE guideliens, 2014. Pg. 24.

162 OSCE guideliens, 2014. Pg. 29-31.

ში სახელმწიფო რელიგიად ცხადდება კონკრეტული რელიგია, არ ნიშნავს სხვების ფუნდამენტური უფლებების დარღვევების შესაძლებლობას.

პრაქტიკა ამ და სხვა საკითხებზე დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში განსხვავდება და იცვლება დროთა განმავლობაში საზოგადოების ზრდასთან და საერთაშორისო სტანდარტების დახვეწასთან ერთად. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში კანონმდებლობა ასევე მოიცავს ცალკეული რელიგიური ჯგუფებისთვის პრივილეგიების მიმნიჭებელ ნორმებს, თუმცა თითოეულ ნორმასთან მიმართებაში მნიშვნელოვანია გააზრებული იყოს ის პრაქტიკა, რაც ეროვნულმა და საერთაშორისო სასამართლოებმა განავითარეს.

დასკვნა

სხვადასხვა ქვეყნის რელიგიის შესახებ კანონმდებლობა, მათი მიღების წინარე და შემდგომი შეფასებები, ეროვნული და საერთაშორისო სასამართლო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონების მიღება შეიცავს იმგვარ რისკებს, რაც შეიძლება წინააღმდეგობაში მოვიდეს რელიგიის თავისუფლებით საერთაშორისოდ დადგენილ სტანდარტებთან. ამასთანავე, რელიგიის სფეროში სრულიად ახალი ფურცლიდან მოწესრიგების დაწყება, იმ პირობებში, როდესაც ქვეყანაში არსებობს რეგისტრაციის ლიბერალური წესი და კანონმდებლობა ადგენს რელიგიის თავისუფლების დავის მაღალ სტანდარტებს, საფრთხის შემცველია. ნიშანდობლივია, რომ სახელმწიფოს მხრიდან, უფრო კონკრეტულად კი რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს მხრიდან, რომელიც მისი დაფუძნების დღიდან აქტიურად ლობირებს კანონის მიღების საკითხს, არ არის მკაფიოდ დასაბუთებული სპეციალური კანონის მიღების სამართლებრივი და სოციალური საჭიროება და მის მიერ გამოყენებული არგუმენტები აშკარად აჩვენებს რელიგიური ორგანიზაციების დიფერენცირების მიზანს. უწყების არგუმენტი რელიგიის თავისუფლებასთან დაკავშირებული ნორმების კოდიფიკაციასთან დაკავშირებით, ცხადია, რომ არ შეიძლება მიჩნეული იყოს ამგვარი საკანონმდებლო რეფორმის დამაჯერებელ და სერიოზულ ახსნად.

ზემოთ განხილული პრაქტიკა აჩვენებს, რომ რელიგიის შესახებ კანონის მიღება რელიგიის, რელიგიური ორგანიზაციის განსაზღვრის, რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციის წესის არსებული ლიბერალური წესის გადახედვისა და ზოგადად რელიგიური ორგანიზაციების იერარქიზების მაღალ რისკებს შეიცავს. გარდა ამისა, შეიცავს რისკებს რელიგიური ორგანიზაციების საქმიანობის შინაარსობრივ რეგულაციასთან დაკავშირებითაც. ამ რისკების თვალსაჩინო ილუსტრაციას ახდენს 90-იან წლებში განხილული კანონის პროექტები საქართველოში და ის საჭარო დისკუ-

სიები, რომლებიც მის გარშემო იმართებოდა. აღსანიშნავია, რომ ამ რეალობაშიც სპეციალური კანონის მიღების ინიციატივებს დომინანტური რელიგიური ორგანიზაციის პოლიტიკური მხარდაჭერები აყენებენ და სხვა რელიგიური ორგანიზაციების დიდი ნაწილი კანონის მიღებაში მაღალ რისკებს და საფრთხეებს ხედავს რელიგიის თავისუფლებისა და თანასწორობისთვის.

მთელ რიგ კანონებში აღიარებულია ტრადიციული და არატრადიციული რელიგიური ორგანიზაციები, რომლებსაც ცალკე სარეგისტრაციო მოთხოვნები უწესდებათ, მათ შორის წევრების რაოდენობის და ორგანიზაციის საქმიანობის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით. ეს პრაქტიკა მკაცრად არის გაკრიტიკებული საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ რელიგიის თავისუფლების კუთხით არსებულ სტანდარტებთან მიმართებაში. ეს ტენდენცია ადრეულ პერიოდში ქართულ რეალობაშიც შეინიშნებოდა იმის გათვალისწინებით, რომ დღეს კანონის მიღების ინიციატივა განსაკუთრებით გააქტიურდა არატრადიციული რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციის ფონზე. ცხადია, რომ კანონის მიზანი უნდა იყოს ამ დეფინიციის შემოტანა და რეგისტრაციის წესის გართულება. ეს პოზიცია საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას ღიად აქვს გაჟღერებული¹⁶³ და მისთვის ყველა რელიგიური ორგანიზაციის სტატუსის გათანაბრება 2011 წელს მისაღები ცვლილება არ ყოფილა. ტრადიციულ და არატრადიციულ რელიგიურ ორგანიზაციებად დაყოფა კი, თავის მხრივ, გაამყარებს იმ იერარქიზაციას, რაც *de facto* ისედაც არსებობს სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ სფეროში. გარდა ამისა, მსგავსი ცვლილებები რელიგიური მრავალფეროვნების შეზღუდვასაც გამოიწვევს. მაგალითად, დღეს მუსლიმი თემის შიგნით რამდენიმე ძლიერი რელიგიური ორგანიზაცია ფუნქციონირებს, მათ შორის, იმის გამოც, რომ სახელმწიფო ცალკეული ორგანიზაციების შიდა საქმიანობაში ჭარბად ერევა, რაც პარალელური და ახალი რელიგიური გაერთიანებების შექმნის მიზეზი ხდება. რელიგიური ორგანიზაციების მკაცრი რეგლამენტირების და რეგისტრაციის პირობებში კი შეიძლება გაჩნდეს ამ პლურალიზმის წაშლის საფრთხე. ეს პრაქტიკაში ისედაც იკვეთება მუსლიმურ ორგანიზაციებთან დაკავშირებით. სახელმწიფო აღიარებს და სამართლებრივ ურთიერთობებს ამყარებს მხოლოდ სსიპ სრულიად საქართველოს მუსლიმთა სამმართველოსთან და დემონსტრაციულად ამბობს უარს ფორმალურ კომუნიკაციაზე სხვა მუსლიმურ რელიგიურ ორგანიზაციებთან, რაც ღიად დისკრიმინაციულ შინაარსს იღებს.

გარდა რეგისტრაციის მოთხოვნების გართულებისა და მკაცრი დეფინიციის შემოღებისა, არსებობს ასევე რისკები, რომ კანონი შევიდეს რელიგიური ორგანიზაციის საქმიანობის შინაარსობრივ განხილვაში. ამგვარი მცდელობები გამოჩნდა საკონსტიტუციო ცვლილებების განხილვის დროსაც, როდესაც მმართველმა პოლი-

163 რელიგიური ორგანიზაციის რეგისტრაცია – საპატრიარქო დადგენილებაში ცვლილებებს ითხოვს, 2019: <https://news.ge/2019/04/05/religiuri-organizacii-registracia/>

ტიკურმა გუნდმა კონსტიტუციური ცვლილებების საბოლოო პროექტში რელიგიის თავისუფლების შეზღუდვის ლეგიტიმურ საფუძვლებში „ეროვნული უსაფრთხოების“ საფუძველი მიუთითა. ამასთანავე, შინაარსობრივი რეგულირებების მოლოდინებს აჩენს ბოლო პერიოდში ინიცირებული სხვადასხვა კანონპროექტი და წინადადება, როგორცაა საჭარო სივრცეებში მუსლიმი ქალების რელიგიური ატრიბუტიკის ნიქაბის და ბურკის ტარების აკრძალვა,¹⁶⁴ რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფის კრიმინალიზება,¹⁶⁵ და სკოლებში რელიგიური სწავლების დაბრუნების საკითხები.

აქვე ნიშანდობლივია, რომ ავტორიტეტული საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებიც საქართველოში სისტემატიურად აფასებენ რელიგიის თავისუფლების კუთხით არსებულ მდგომარეობას, არასოდეს ასახელებენ სპეციალური კანონის არარსებობას, როგორც ხარვეზს ან გამოწვევას. საქართველოს არ მიუღია რაიმე რეკომენდაციები რეგისტრაციის წესის შეცვლასთან ან დეფინიციის შემოღებასთან დაკავშირებით. დღეს კანონის მიღებას და დეფინიციის შემოღებას მხარს უჭერენ მხოლოდ დომინანტური რელიგიური ორგანიზაციების წარმომადგენლები და მცირე ნაწილი იმ რელიგიური ორგანიზაციებისა, რომელთა დაკავშირებითაც საზოგადოებაში არსებობს ნუხილები სახელმწიფოს მხრიდან მათ ჭარბი გავლენების კუთხით. სახალხო დამცველთან არსებულმა რელიგიათა საბჭოს ოცმა წევრმა ორგანიზაციამ კოლექტიურ მიმართვაში განაცხადა, რომ მათთვის რელიგიის შესახებ სპეციალური კანონის მიღება მიუღებელია.¹⁶⁶ საბჭოს წევრი ორგანიზაციები აკრიტიკებენ დეფინიციის გაჩენის საკითხს კანონმდებლობაში, ასევე ხედავენ რისკებს ორგანიზაციების იერარქიზაციასთან დაკავშირებით. ამის საპირისპიროდ ხელმომწერმა ორგანიზაციებმა სახელმწიფოს მოუწოდეს აღმოფხვრან კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზები დისკრიმინაციის მიმართულებით.

გემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით აშკარაა, რომ რელიგიური გაერთიანებების შესახებ სპეციალური კანონის მიღება რეტროგრადული ინიციატივა იქნება და ის რელიგიური ორგანიზაციების რეგისტრაციისა და საქმიანობის არსებულ თავისუფალ და თანასწორ სამართლებრივ წესრიგს გააუარესებს. სპეციალური კანონის მიღება რწმენის და რელიგიური ორგანიზაციების შიდა ავტონომიურ სფეროში ჩა-

164 ომბუდსმენი – ბურკის და ნიქაბის ტარება შესაძლოა, იყოს დისკრიმინაციული, თუმცა არ ვფიქრობ, რომ ქალებისთვის ამ ტანისამოსის ტარების აკრძალვა იქნება მათი უფლებების დაცვა: <https://www.interpressnews.ge/ka/article/528831-ombudsmeni-burkis-da-nikabis-tareba-shesazloa-iqos-diskriminaciuli-tumca-ar-vpikrob-rom-kalebistvis-am-tanisamosis-tarebis-akrzalva-ikneba-mati-uplebebis-dacva/>

165 კოალიცია თანასწორობისთვის მოუწოდებს პარლამენტს არ დაუშვას რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფის კრიმინალიზების კანონპროექტის მიღება: <https://emc.org.ge/ka/products/koalitsia-tanastorobistvis-moutsodebs-parlaments-ar-daushvas-religiuri-grdznobebis-sheuratskhqofis-kriminalizebis-kanonproektis-migheba>; კვიციანის ინიციატივა, რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფისთვის სასჯელს ითვალისწინებს: <http://liberali.ge/news/view/35561/kvitsianis-initsiativa-religiuri-grdznobebis-sheuratskhyofistvis-sasjels-italistsinebs>

166 რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ სპეციალური კანონის შემუშავებას არ მივესალმებით -რელიგიათა საბჭო: <http://liberali.ge/news/view/42898/religiuri-organizatsiebs-shesakheb-spetsialuri-kanonis-shemushavebas-ar-mivesalmebit--religiata-sab>

რევის საფრთხეებს შექმნის და პრაქტიკაში არადომინანტური რელიგიური ორგანიზაციების მდგომარეობას კიდევ უფრო გააუარესებს. ამგვარი კანონის ინიციატორების პოლიტიკური და იდეოლოგიური ღირებულებების გათვალისწინებით, აშკარაა, რომ ის რელიგიური ორგანიზაციების იერარქიებისა და დისკრიმინირების მაღალ რისკებს გააჩენს. მით უფრო, რომ ბოლო წლებში ამ პოლიტიკური ჯგუფების მიერ დაყენებული და მხარდაჭერილი ინიციატივები არსებითად რელიგიის თავისუფლების დასუსტებისკენ მიმართულ მიდგომებს შეიცავდა. ამ კუთხით განსაკუთრებით უნდა გაესვას ხაზი პრემიერ-მინისტრის აპარატთან მოქმედი სსიპ რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ნეგატიურ როლს, რომელიც დაფუძნებისთანავე რელიგიის თავისუფლებისა და თანასწორობის საწინააღმდეგო ინიციატივებით გამოირჩევა და ინსტიტუციური როლის გათვალისწინებით, უფლებების საწინააღმდეგო რეგულაციებისა და პრაქტიკების შექმნის მაღალ რისკს ქმნის.